

Lacjalan Leimo

N:o 9-10 2015 7€

**Vienan polku
kulkee Rautiaisen
myllyn kautta**

SISÄLTÖ

Simo Kannelsuo: Kymmenen innokasta retki-ihmistä kulki Vienan polun elokuussa Suomussalmella	140
Aila-Liisa Laurila: Kivijärven kylässä naiset pitivät huolen arjen töiden sujumisesta	142
Aila-Liisa Laurila: Kyminlinnassa oli suuri vienankarjalaisten pakolaisleiri 1920-luvulla	146
Eeva-Kaisa Linna: Vienan kuvaaja I. K. Inhan syntymästä on kulunut marraskuussa 150 vuotta	150
Aila-Liisa Laurila: Ikonimaalari Alpi Ikäheimonen maalaa naivistisia Karjala-kuvia	154
Eila Pöllänen: Taiteilija Eila Pöllänen kävi Brendojev-festivaaleilla Nurmoilla	158
Martti J. Takalo: Kemin alaosasto teki kesäretken Norvajärvelle ja Rovaniemelle	161
Aila-Liisa Laurila: Salme Syri ja John Holmström alustivat heimotapaamisessa Vaasassa	162
Alva Grünthal: Helsingin kuvataidekoulun oppilaat kävivät vierailulla Petroskoissa Karjalassa	168
Laukunkantajat: Eeva-Kaisa Linna ja Jyrki Mäkelä keskustelevat karjalaisuudesta	179

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n
jäsenlehti ja äänenkannattaja

– Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 –

Seura perustettiin vuonna 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy *Karjalan Heimo* -lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Kannen kuva:
Vienan polun vaeltajat reitillään Suomussalmen ja Suomen itärajan välisessä maastossa elokuussa 2015.

Kuvaaja:
Hanna Kelola-Mäkeläinen

Tarjoa juttua lehteen

Karjalan Heimossa julkaistaan toimituksen harkinnan mukaan myös lukijoiden kirjoituksia sekä karjalais-yhdistysten ja sukuseurojen tapahtumailmoituksia, jotka liittyvät itä- ja rajakarjalaisuuden vaalimiseen.

Vuoden 2015 viimeinen aineistopäivä on 7. marraskuuta. Karjalan Heimo 11–12 jaetaan lukijoille 10. joulukuuta.

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja Aila-Liisa Laurila
0400 755 907 tai 040 514 3351
paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33 180 Tampere
www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Marita Salonen
Piikku-Tuotanto Oy, Tampere

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa, kaksoisnumeroina, 96. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €, 1/1 s. 430 €, 1/2 s. 300 €, 1/3 s. 235 €, 1/4 s. 185 €, 1/6 s. 140 €, 1/8 s. 115 €

Ilmoitusten toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D
00160 Helsinki
puhelin (09) 171 414
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee ti ja to klo 10-15, heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta/jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 €
ja lehti sisältyy jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisu- ja toimikunnan puheenjohtaja
Senni Timonen
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 10. lokakuuta 2015

Sampo jauhaa tiedon

Internet on todellinen siunaus ihmiskunnalle, tai ainakin se muuttaa maailmassa lähes kaiken. On jo muuttanut ja tahti ilmeisesti vain kiihtyy, vaikka joistakin ehkä tuntuu, ettei enää pysy mukana kaikessa kehityksessä.

Internetin taustalla on digitaalinen tieto. Kaikki on nyt siirtymässä digitaaliseen muotoon, jopa ikivanhat arkistoaineistot. Digitaalisuus muuttaa kaiken sähköiseen muotoon ja auttaa paitsi vanhan tiedon säilymisessä myös sen saamisessa helposti käyttöön.

Yksi askel, joka on itse asiassa valtava harppaus, on Karjalan Sivistysseuran uusi Sampo-tietokanta, jota esitellään tarkemmin tämän lehden loppupuolella. Tänä vuonna ovat syntyneet niin *Kalevala* kuin Sampo – eli on todellakin Sivistysseuran laajaa toimintaa kuvaavaa, että ensin se julkaisee karjalankielisen version *Kalevalasta* ja sitten takoo uuden Sammon kotisivuilleen internetiin.

Sampo on nyt julkaistu osoitteessa www.karjalansivistysseura.fi/sampo. Sitä kautta myös *Karjalan Heimo* -lehti pääsee palvelemaan lukijoitaan – ja kaikkia muitakin lehden käsittelemistä aineistoista kiinnostuneita ihmisiä kautta maailman – aiempaa tehokkaammin.

Sammossa ovat tarjolla *Karjalan Heimon* hakemistot ja paljon digitoituja artikkeleita. Siellä on sukututkijoita varten tarjolla esimerkiksi laajoja tutkimusaineistoja, joita on saatu **Irja Rämältä** ja **Pauli Laukkaselta**. Niitä on julkaistu myös *Karjalan Heimon* palstoilla, mutta lehden paperiset sivut eivät millään riitä antamaan tilaa kaikelle, erittäin yksityiskohtaiselle tutkimustiedolle.

Nyt Sampo voi sitä paitsi tarjota tiedon käyttöön juuri silloin, kun tutkija itse niitä tarvitsee, eikä hänen tarvitse lähteä etsimään vanhoja lehtiä omista arkistoistaan tai mistään muualtaakaan.

Sampo-verkkopalvelu julkistettiin ja avattiin Kuulutko Sukuuni -tapahtumassa 10. lokakuuta Vantaalla. Toivon, että Sampo-tietokannasta on paljon hyötyä ja iloa sukututkijoille ja meille kaikille. Luulpena, että lehden toimituskin kaivaa sieltä tulevaisuudessa aineistoa esiin kerran jos toisenkin.

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Vaeltajat tallaavat jälkeä varvikoon elokuisena lauantaina ja saavat pian nähdä, miten Rautiaisen vesimylly toimii.

Kymmenen innokasta retki-ihmistä päätti kokea, miltä käveleminen Vienan polulla tuntuu.

KUVAT HANNA KELOLAMAKELAINEN

Matkalla näkyy karhun repimä kanto.

Vienan polku tarjosi yllätyksiä

Vienan polulla ovat kulkeneet laukkukauppiat, metsästäjät ja sotilaat, mutta kuluneena kesänä siellä vaelsi joukko ihmisiä, jotka halusivat kulkea esi-isiensä jalanjäljissä.

Lauantaiaamuna 8. elokuuta kello 10.00 oli Suomussalmelle Malahvianvaaran risteykseen koontunut kymmenen innokasta retki-ihmistä. He olivat vaakaasti päättäneet kävellä pätjän laukkurien aikoinaan käyttämää Vienan polkua.

Kesän sateiden jälkeen oli hieman arveluttavaa, mitä taivaalta tulisi, mutta yllättäen vaikutti siltä, että taivaan herrakin katseli kulkijoita suopeasti ja järjesti pilvipoutaisen sään kävelyllä.

Tien varressa olisi kyllä ollut tilaa useammallekin autokunnalle ja metsään olisi

mahtunut lisää väkeä polkua tallaamaan. Oppaaksi olimme saaneet **Hanna Kelo-la-Mäkeläisen** Metsähallituksesta, ja lisäksi mukaamme tuli Vängän kylän kyläyhdistyksen hallituksen jäsen **Pentti Kinnunen** tuomaan paikallistuntemusta polun varresta.

Yksi auto jätettiin Rautiaisen myllylle ja muilla jatkettiin sovittuun kävelyn alkupisteeseen. Suuntasimme sieltä kävelen kohti myllyä. Kun kesä oli ollut kovin saateinen, oli maasto kostunut, mutta kyllä siellä pienillä hyppelyillä soisetkin kohdat

päästiin jopa lenkkitossuilla läpi.

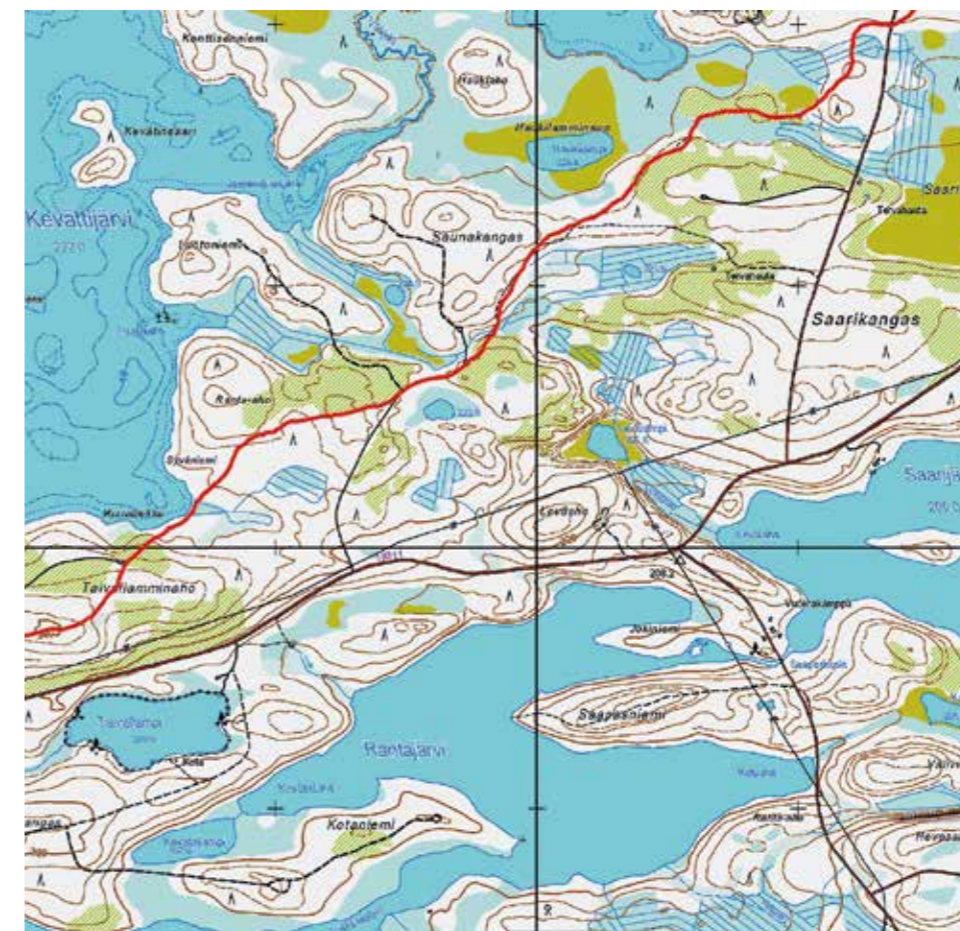
Polkua edetessä käytiin lävitse niin Met-sähallituksen hakkuut ja polun suojavyöhykkeet kuin polun vieren vanhat pilkkapuut. Vanhimmissa pilkkapuussa, tosin jo katuneessa, oli vuosiluku ajalta, jolloin **Lönnrot** tallasi polkua. Polun vierellä oli myös talvisodan aikana ollut taisteluja. Niidenkin merkkejä näkyi vielä maastossa ja metsän puissa. Pentti Kinnunen osasi kertoa taistelupaikoista ja näyttää kohtia, joihin vihollisia oli kaatunut ja haudattu.

Olipa polun vierustalla tuoreita merkkejä myös muista alueen kulkijoista, sillä kantoja oli mesikämmen käynyt siellä täällä repimässä. Myös hirvet olivat hanganneet sarviaan ja kupeitaan lähimäntyihin.

Seurue vietti tauon Hyryn hiekkojen kohdalla kahvia juoden leipäjuuston kera ja jatkoi sopivasti levähtäneenä matkaansa Rautiaisen myllylle. Myllyllä saimme vielä nähdä, miten vanhanajan vesimylly toimii.

Matka oli hieno elämys. Kiitokset opastuksesta sekä Hannalle että Pentille! Kävelyn jälkeen kerkesimme vielä kello kolmeksi Suomussalmelle ja Kianta-laivalle, jolla teimme matkan **Ilmari Kiannon** Turjanlinnaan.

SIMO KANNELSUO

Kartta kuvaa Vienan Polun reittiä Suomussalmella, Oulujoen vesistöön kuuluvan Kevättijärven tuntumassa Suomen itärajan tuntumassa.

Polun pitkä historia

- Vielä 1500-luvun alkupuolella Suomussalmen Vuokin seutu oli eränkäyntialuetta. Pysyvä asutus alkoi syntyä vasta 1500-luvun puolivälissä.
- Verohelpotukset ja entistä väljemmät asuinseudut ja metsästyksmaat houkuttelivat väkeä Savosta Oulujärven ympäristöön, mistä asutus levisi itään päin.
- Alkuaikoina rajaseudulla oli levotonta. Sodot tuhosivat asutuksen lähes täysin, mutta Täyssinän rauha vuonna 1595 vakiinnutti oloja.
- Vienan reitti oli ahkerassa käytössä 1800-luvulla. Siellä kulkivat piirilääkärit, runonkerääjät, kirkonmiehet, virkamiehet ja laukkukauppiat.
- Kaupankäynnin hiipuesssa tiestön merkitys Vuokin alueella väheni. Kulkureitti siirtyi pohjoisemmaksi Raateen tienoilta, minne myös Suomen ja Vienan välinen tie lopulta rakennettiin.
- Kulkua Vuokin alueelta muuttui aiempaa sotaisammaksi. Ensin siellä kulkivat suomalaiset vapaaehtoisjoukot vuosina 1918-1922. Perääntymistä seurasi pakolaisaalto Suomeen.
- Toisen maailmansodan aikana, vuosina 1939-1944, alueella liikkivat sekä sotilaat että neuvostoliittolaiset partisaanit.

Heinätoivissa Kivijärvellä eli kuvasta näkee, miten naiset tekivät ahkerasti töitä kylässä.

Runonlaulajat Kivijärveltä ovat asettuneet tyypillisesti niin, että kaksi miestä istuu vastakkain penkillä.

Naiset pitivät huolta Kivijärven taloista talvet

Kivijärvi oli pieni Vuokkiniemeen kuulunut kylä aivan Suomen rajan tuntumassa, Suomen-puoleisten Hietajärven ja Kuivajärven pohjoispuolella. Kylästä käytiin ahkerasti laukkukaupalla ja naiset hoitivat arjen talvikausien ajan.

OSA 3

Kivijärvi on pieni eikä runoista rikas, oli **A. A. Boreniuksen** retkikunnan käsitys vuodelta 1872, mutta myöhempi **Iivo Marttisen** työ on osoittanut, että pitkäaikainen paikallinen keräystyö on tuottanut paljon arvokasta vanhaa perinnetietoa myös Kivijärveltä.

Lähellä Suomen rajaa sijainneessa kylässä oli muun muassa Vatsunvaaran ja Kirilänvaaran taloryhmät sekä kauempana ympärillä Ilvesvaaran, Paahkomienvaaran ja Törsömön kylät. Vuonna 1900 Kivijärvellä oli yhteensä 42 savua, joista noin kymmenen taloa oli silloisena hallavuonna omillaan toimeen tulevia.

Iivo Marttisen tietojen mukaan Kivijärven muodosti aluksi vain kaksi sukua: **Marttiset** ja **Lesoset**, joista Marttisten sa-

notaan polveutuvan suomalaisesta Martti-nimisestä miehestä. Tähän viittaa sekin, että esimerkiksi Lesosia eli Lesojeffeja oli noin 80 prosenttia koko kylän väestöstä, ja että muita, ilmeisesti myöhemmin muutaneita, kuten **Remsusia** ja **Perttusia**, oli vain jokunen perhe.

Neljästä talosta noin kolmesta käytiin laukkukaupalla Suomessa. Naapurimaan vaikutusta lienee, että Kivijärven nuori polvi on ymmärtänyt valistuksen merkityk-

sen jo aikaisemmin kuin monien muiden kylien ja siellä useimmat tytötkin osasivat lukea ja kirjoittaa.

Muarie Iivanantyttö Marttinen eli Ohkemien Muarie oli syntynyt noin vuonna 1820 ja kuoli vuonna 1880 noin 70-vuotiaana. Toisen tiedon mukaan hän oli syntynyt vuonna 1823 ja kuoli vuonna 1888. Hänen puolisonsa oli Jehrimä eli Ilves-Jehrimä.

A. R. Niemi päättelee muista yhdenmukaisista tiedoista, että kyseessä on **Ik-nattaisen Iivanan** tytär Muarie, joka oli sukuaan Marttisista. Hän oli kuulu häävirsien taitaja, joka tunnettiin myös nimellä ”kylän patsas” Muarie.

Nimityksestä ”kylän patsas” huomauttaa Iivo Marttinen, että nimitystä käytetään Vuokkiniemen-Uhtuan seuduilla rikkaasta tai muuten vaikutusvaltaisesta henkilöstä. Itkuvirsien taito oli arvostettu laji ja osasihan Muarie myös häävirsiiä ja muuta muinaistietoa. Lahjakkuudestaan huolimatta hän joutui elämään koko ikänsä hyvin köyhänä, enimmäkseen muilta apua saaden. Lisäksi hän koetti ansaita ”tietohuolalla”, nostatti tytoille lempeä (”Matolahessa neittysie kylveti”), häissä kulki laulamassa ja ”itettämässä”.

Malahvie Martinpoika Marttisesta on kerrottu, että hän pyydysti lintuja rihmoilla. Kerran karhu hyökkäsi hänen kimppuunsa, löi miehen maahan ja repi pahasti, mutta ei sentään purrut. Vyökin oli rytäkässä lentänyt kauas. Lopulta karhu peitti uhrinsa sammalilla. Mies jäi vaivaiseksi loppuiäkseen. Karhun vihaa selittää, että sillä oli ollut pentue lähistöllä.

Kivijärviuuriin **Vivi Vuoristo** huomautti kontion varmaankin olleen se kuulu ”Kivijärven kontie”, joka puolikesynä sai kuljeskella Kivijärven seudun metsissä. Asetta kantavat miehet olivat lähteneet syksyllä laukunkantoon, ja kylään oli jäänyt vain naisia, lapsia ja vanhoja ukkoja.

Vuoriston mukaan sen kontion näki jokainen, joka vain vähänkin metsään pistäytyi. Hän kertoo myös kotonaan palvelijana olleesta **Miikkulaisen Annista**. Kerran lehmä ei tullut kotiin ja Anni lähti etsimään. Yhtäkkiä hän tunsu, että takapäin laskettiin kädet hänen olkapäilleen. Kun hän vilkaisi taakseen, se oli kontio!

Anni ei muistanut myöhemmin, miten hän kotiin tuli. Jotenkin sinne päästyään hän ei voinut edes ääneen puhua, kuiskasi vain. Kontio ei koskenut lehmiin ennen kuin elokuussa, syksyn saapuessa. Sanot-

Vuonna 1900 Kivijärvellä oli yhteensä 42 savua, joista noin kymmenen taloa oli silloisena hallavuonna omillaan toimeen tulevia.

tiin, että kun ei harmaa hevonen enää aidan takaa näy, pitää olla varuillaan, sillä silloin kontio lähtee karjaan.

Vivi Vuoristo kertoi vielä karhun raatelemasta Malahviesta seuraavan tarinan: ”Malahvien joukko oli heinässä Kaunehessa (sen nimisillä niityillä). Niityn reunassa, suurien kuusten suojassa oli pirtti, jossa yövyttiin. Juuri kiireisimpänä aikana nousi kova ukonilma, salamat leimahtelivat ja jyrynä tärisytti pirttipöksää. Silloin Malahvien luonto nousi. Hän meni pihalle ja alkoi hyppiä haltioissaan: ”Jyrjäjä mitä jyrjäjä, vain on se tealäi ukko. Ei tässä

varata! Silloin kuului kamala jyrähdys, ja siinä Malahvie makasi taintuneena kuusen juurella. Kaikki pelästyivät, ja oltiin varmoja, että pyhä Ilja oli näin rangaisnut Malahvieta, joka oli niin ylpeä.”

Malahviele tuli kuusi lasta. Heidän nimensä olivat **Ontro, Vasselei, Riiko, Ilja, Okahvie** ja **Tomna**.

Vanhan polven edustajista **Ontro Marttini** ei ollut runoniekka, ei tietäjä eikä sanaseppä, mutta pitkän elämänsä aikana hän sekä näki että kuuli paljon asioita. Ontro syntyi noin vuonna 1820–1825. Hän nai noin vuonna 1850 samasta kylästä **Outokaisen Olekse**n tyttären **Mauran**.

Marttini Ontro oli kelpo maanviljelijä, poltti kaskeja ja viljeli ohraa ja ruista. Ontro rakensi oman talon vuonna 1869, ja se oli Kivijärven taloista ainoa punamullalla maalattu. Maura oli Kivijärven monipuolisin perinteen taitaja ja säilyttäjä. Hän on nähtävästi ollut koko Vienan Karjalan nerokkaimpia naisia, perinteenkerääjien ehtymätön aarre. Eniten Mauran tietoja kirjoittivat muistiin hänen poikansa **Iivo** ja Iivon vaimo **Olona**.

Marttisen suku juontaa alkunsa Vuokkiniemestä, josta isovanhemmat muuttivat Kivijärveen kuuluvaan Törsömöön. Mauran äiti, joka oli syntynyt noin vuonna 1805, joutui 20-vuotiaana suoraan kisapirtistä naimisiin Outokaiselle, jonka koti oli kylän parhaita, mutta morsian köyhästä kodista.

Sulhasen äiti oli toivonut rikasta ja kuuluisaa vaimoa pojallensa ja ilmaisi tyytymättömyytensä joikumalla morsiamen tultuissa, että hänen poikansa muka ”toi Törsömöltä tyhmän ja mösläkielen” (mösläkieleksi sanotaan sellaista, joka rikkoo s:ää tai k:ta).

Ämmöltään, **Outi Jyrintytär Remsuselta**, joka niin ikään oli tietäjä, Maura oli kerääjille kertonut runonsa oppineensa, mutta itse asiassa hän oli koonnut yhteen useiden ennen eläneiden seudun asukkaiden taiait ja temput, kuten esimerkiksi ukkonsa Outokaisen, joka oli syntynyt noin vuonna 1760.

Omassa elämässäänkin Maura piti tiukasti kiinni vanhan rahvaan opetuksista ja esimerkistä. Hän lauloi mielellään vanhoja runoja. Suuren lapsisarjan äitinä oli Mauran elämä ankaraa taistelua Pohjan karun luonnon kanssa. Vuosikausiin perheen elättäjät itse eivät saaneet muuta kuin petäjärieskaa syödäkseen. Usein vei halla kaiken.

Kivijärven koulussa riitti oppilaita ja opettajia vielä noin sata vuotta sitten.

Lehmien lypsy ulkosalla kuului aivan tavalliseen elämään Kivijärvellä. Savut suojasivat naisia työssään, sillä ne karkottivat hyttysiä.

”Maura oli Kivijärven monipuolisin perinteen taitaja ja säilyttäjä. Hän on nähtävästi ollut koko Vienan Karjalan nerokkaimpia naisia, perinteenkerääjien ehtymätön aarre.”

Ontro kuoli maaliskuussa vuonna 1918, ja hänen sanottiin kuollessaan olleen noin 102 vuoden ikäinen.

Marttini Malahvien poika Riiko asui vanhassa Malahviessa, joka tietyvästi oli Ki-

vijärven vanhin talo. Se oli hänen perintöosuutensa. Malahviessa hän asui vielä vuonna 1922, kun raja meni kiinni. Hänen vaimonsa oli **Pirttiniemen Iro**, Jelessein ja Maksiman sisar. Heidän lapsiaan olivat **Matti, Poavila, Iivana** eli **Juho, Iro** ja **Anni**.

Matti nai **Joakon Iivanan Outin** Poahkomienvaarasta. Yksi Matin ja Outin tyttäristä oli **Santra**, joka oli opettajana Vuolijoen. Poavilan vaimo **Hilma** oli Loimaalta. Iivanan eli Juho Marttisen vaimo oli **Anna Laine**. Iivana Marttinen kuoli hyvin varakkaana Mäntässä vuonna 1969.

Iro oli ensin naimisissa Joakkosen Poavilan kanssa ja Poavilan kuoltua **Kirilän Ipatin** kanssa Kirilänvaaralla. Anni oli nuorena tyttönä lastenhoitajana Iivo ja Olona Marttisella Ypäjällä, oppi hyvin lukemaan suomea ja oli naimisissa Kostamuksessa.

Marttini Malahvien tytär **Tomna** oli naimisissa **Tero Karhusen** kanssa Vuokinsalmen Pirttiänessä. Tomna oli syntynyt vuonna 1830 ja Tero vuonna 1833 Vuokinsalmessa. Tomna eli leskenä vielä vuonna 1920 Pirttiänessä hyvinvoivassa talossa.

Pirttiänessä Tero kuoli nuorena kauppatkalla Suomessa ja kuolleena hänet tuotiin reessä kotiin. Pirttiänessä kerrotaan olleen erityinen huone pyhittäjille eli startsoille, vaikka talonväen joukossa olut pyhittäjiä.

Marttini Vasselei rakensi oman talon vanhalta paikalta etelään Iknattaan päin. Vasselei oli nuoresta pitäen kauppias. Hän kaupitsi Inkerinmaalla ja ansaitsi hyvin. Vasseleilla oli hienot käytöstavat: hän tervehti kädestä pitäen vastaan tulijoita, otti lakin päästään tervehtiessään. Hänestä nottiinkin: ”Ka näkyy, jotta rahvassa on ollut, ei tule nipitellen, näpitellen”.

Vasseleilla oli horjumaton usko taikoihin. Ennen kauppatkalle lähtöään hän aina teki vahvat temput. Vasselein vaimo **Olona Mikutjev** eli Mikkujev oli Akonlahdesta (syntyi noin vuonna 1850). Heillä oli lapsia **Moarie, Palaka, Anni** ja **Huoti**.

Kun Vasselei kuoli, niin **Vatsun Vouri** tuli leskeä kosimaan. Olona ilmoitti kuitenkin, ettei hänen selkänsä enää taivu kummarruksiin. Sitten Olona keitti Vourille ”aparatsäijyt”, teetä lohdutukseksi rukkasista, ja molemmat nauroivat koko asialle. Myöhemmin Vouri otti vaimokseen **Lukan Petrin** Tatjanan Poahkomienvaarasta.

Ontron, Malahvein pojan, poika Ivan Martinoff, Iivana Marttinen eli Iivo Marttini (1870–1934) tuli tunnetuksi ennen kaikkea kotiseutunsa henkisen perinteen taitavana ja tehokkaana tallentajana. Iivo lähti kotikylästään jo 8-vuotiaana isänsä kanssa Suomeen laukunkantoon. Myöhemmin hän toimi kauppiaina Ruovedellä, Ypäjällä ja Kajaanissa sekä työskenteli vuodesta 1913 alkaen vakuutuslalla, muun muassa vakuutusyhtiö Salaman piiritarkastajana.

Aina ja kaikkialla liikkueensa hän pysyi

Iivo Marttini alias Iivana Marttinen ehti kerätä kotikylältään paljon kansanperinnettä talteen.

”Aina ja kaikkialla liikkueensa Iivo Marttini pysyi karjalaisena patrioottina. Rajan sulkeutumiseen saakka hän usein vieraili kotikylässään ja muuallakin Vienassa.”

karjalaisena patrioottina. Rajan sulkeutumiseen saakka hän usein vieraili kotikylässään ja muuallakin Vienassa perinteen tallennustyötä tehden.

Iivo Marttisen muistiinpanoja on eniten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistossa ja Kansallismuseon Kansatieteellisessä osastossa.

Hänen aineistonsa sisältävät kuvauksia rakennuksista ja asumisesta, elinkeinoista – laajimmin metsästyksestä ja kalastuksesta, kulkuneuvoista, kansanomaisista käsitöistä ja pukeutumisesta, juhlista – erityisesti vienalaisista häistä, elämäntapaista ja kiisoista sekä näiden lisäksi satuja, tarinoita ja legendoja, uskomuksia, enteitä, tapoja, taikoja, eppisiä ja lyyrisiä muinaisruno-

ja, loitsuja, itkuvirsiä, sananlaskuja ja arvoituksia.

Kansatieteellisissä kuvauksissaan Iivo Marttinen on käyttänyt suomea, mutta niissä on runsaasti murreilmauksia, jotka on alleviivattu ja useimmiten selitetty. Muu aines on kirjoitettu enimmäkseen saantipaikkakunnan murteella, ja kielitieteellisiin tarkoituksiin riittävän tarkasti. Iivo Marttinen sai työssään suurta apua vaimoltaan Olonalta ja vaimonsa sisarelta Nasto Lesoselta.

Olona eli Jelena Marttinen (1883–1971) valmistui opettajaksi Sortavalan seminaarista vuonna 1900. Hän oli opettajana Taipaleessa, Latvajärvellä ja Kivijärvellä. Vuonna 1901 hän meni naimisiin samasta kylästä lähteneen Malahvien Ontrean Iivanan eli siis Iivo Marttinen kanssa ja muutti lopullisesti Suomeen vuonna 1922. Hän asui ensin Oulussa ja vuodesta 1934 Helsingissä, viimeiseksi Paavo-nimisen poikansa luona. Parin toinen lapsi oli nimeltään Niilo.

Olona ja Iivo Marttisen tytär, opettaja Vivi Vuoristo ehti kirjoittaa talteen muistinsa hyvin säilyttäneeltä äidiltään monia tietoja tavoista ja perinteestä kadonneesta Kivijärvestä. Vivi Vuoriston poika oli Sakari Vuoristo, joka työskenteli vuoteen 2006 asti Karjalan Heimon päätoimittajana.

Pauli Laukkasen aineistosta toimittanut
AILA-LIISA LAURILA

Kirjallisuutta:

Julku Kyösti (toim.), 1996: *Rajamailla III. Kaukonen Väinö*, 1984: *Kansanrunon Kauko-Karjalaa ja Kalevalan synty. Kivelä Marjut*, 1985: *Sydämessä kalevalalainen kansa*.

Niemi A. R., 1921: *Vienan läänin runolaularit ja tietäjät. – Suomen Kansan Vanhat Runot 1:4*.

Virtaranta Helmi, 1975: *Vienan runonlaularit ja tietäjiä. Castrenianumin Toimitteita 12*.

Virtaranta Pertti, 1972: *Polku Sammui. Virtaranta Pertti*, 1978: *Vienan kyliä kiertämässä*.

Virtaranta Pertti, 1993: *Kynällä kylmällä – kädellä lämpimällä*.

Virtaranta Helmi, 1975: *Castrenianumin Toimitteita 12, Vienan runonlaularit ja tietäjiä*.

Vuoristo Sakari, 1992: *Iivo Marttinen. Vuokkiniemen kansanperinteen suurkerääjä*.

Vuoristo Vivi, 1983: *Ikävä omia maita. Muisteluksia Vienan Karjalasta*.

Kyminlinna täyttyi Itä-Karjalan pakolaisista 1920-luvulla

Kyminlinnan kellansävyisen pääportin takana kulkee autotie aivan lähellä. Pakolaiset saapuivat leiriin ilmeisesti tästä portista.

Autio ja hiljainen, mutta kovin salaperäinen ja kiehtova. Näin voi sanoa Kyminlinnasta, joka oli 1920-luvulla Itä-Karjalasta tulleiden pakolaisten kotipaikkana. Kyminlinnan historia ulottuu ainakin 1300-luvulle, jolloin alueelle perustettiin Kymenkartano.

Satoja vuosia sitten Ruotsi ja Venäjä taistelivat Kymijoen tuntumassa tavan takaa. Vuosina 1788–1790 käytiin niin sanottu Kustaan sota, jonka aikana Ruotsi soti Venäjää vastaan kolme eri kertaa. Vuonna 1743 valtioiden raja oli siirtynyt Kymijoen läntiseen haaraan ja Kymenkartano jäänyt venäläisten haltuun. Ruotsin kuningas **Kustaa III** halusi vallata sen takaisin. Kustaa III piti sodan aikana Kymenkartanoa jopa päämajanaan jonkin aikaa.

Taistelut päättyivät lopulta ratkaisemattomana riitana Värälän rauhaan vuonna 1790. Venäläisille sota oli osoittanut, että raja Pietarin tuntumassa on liian rauhaaton. Sen vuoksi Venäjän hallitsija, keisarinna Katariina II antoi sankarilliselle sotilalleen, kenraali **Aleksandr Suvaroville** vuonna 1791 tehtäväksi lujittaa linnoituksella puolustusta Ruotsia vastaan.

Kotkan seudulle alettiin rakentaa kaksolinnoitusta. Ruotsinsalmen merilinnoitus tuli Kotkansaarelle ja Kyminlinna Kymijoen suistoon. Vuosien 1791–1792 aikana Kyminlinnan alueelle, pienehkölle kukkulalle, nousi bastionijärjestelmään perustunut sarvilinearinen linnoitus, joka oli halkaisijaltaan noin 200 metriä. Linnoitus sijaitsi nykyisen linnoituksen sisällä, sen länsireunassa.

Vain viitisen vuotta linnoituksen valmistumisen jälkeen alkoi uuden linnoituksen suunnittelu. Suunnittelijaksi tuli hollantilainen insinöörikenraali **Jan Peter von Suchtelen**. Vanha linnoitus muutettiin uudelleen kaponieerilinnoitukseksi ja siitä tuli kuusi kertaa Suvarovin linnoitusta suurempi. Rakennustyöt alkoivat vuonna 1803, ja samalla vanhaa linnoitusta purettiin pois.

Rakennelma suunniteltiin epäsäännölliseksi viisikulmioksi. Kulmiin sijoitettiin bastionit, joita muurit yhdistivät. Etuvarustukseksi rakennettiin muun muassa vallihauta. Tykit asetettiin niin, että hyökkääjää voitiin tulittaa pitkin vallihautaa. Aseet olivat kanuunoita, haupitseeja ja mörssäreitä.

Linnoitusta ei ehditty saada valmiiksi ennen Suomen sotaa 1808–1809.

Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 Kyminlinnassa ollut venäläinen varuskunta poistui, ja linnoitus jäi aluksi suomalaisten punaisten haltuun. Sisällissodan aikaan linnoitukseen asettui Kotkan alueen punaisten koulutuskeskus.

Ainoa punaisten ja valkoisten välinen taistelu käytiin alueella 8. huhtikuuta vuonna 1918. Ahvenkosken suunnasta saapui saksalaisia sotilaita ja yhteenotto päättyi saksalaisten perääntymiseen Ahvenkoskelle. Kun sota päättyi, toimi Kyminlinna jonkin aikaa punaisten vankileirinä.

Seuraava vaihe alkoi vuonna 1922, jolloin Itä-Karjalan pakolaiset saapuivat. Kyminlinnan leirille tuli perustamisvuonna noin 500 asukasta. Miten he asuivat, mitä tekivät ja kuinka heidän elämänsä kaiken kaikkiaan sujui Kyminlinnassa? Tällaiset kysymykset askarruttavat nyt, kun pakolaisleiristä kertova käsikirjoitus on muunuttamassa pian julkaistavaksi kirjaksi.

Sivistysseuran palkkaama korkeakouluharjoittelija **Oona Simolin** on toimittanut julkaistavaan kuntoon **Timo Tervon** eli Tervosen laatiman käsikirjoituksen Kyminlinnan ja Oulun Maikkulan pakolaiskeskuksista. Simolin ja joukko muita sivistysseuralaisia kävivät elokuussa tutustumassa Kyminlinnan alueeseen Kotkassa.

Oona Simolin kertoo, että Kyminlinnan pakolaisleirin asukasluvu ei pysynyt suurissa, monien satojen ihmisten luvuissa kovin pitkään.

– Väkimäärä laski hiljalleen, joskin Maikkulaan siirtyi vuonna 1939 kanslisti **Pekka Harjun** tiedonannon mukaan vielä puolet määrästä. Pakolaisleireille otettiin vain ne, jotka eivät pystyneet elättämään itseään muutoin.

Vallien sisällä asui Simolinin mukaan erilaisten sairauksien vuoksi työkyvyttömiä aikuisia, vanhuksia, orpoja lapsia ja elatuskyvyttömiä lapsiperheitä. Työttömät,

Pääportin pielessä sijaitsevassa vartiorenkennuksessa on tiettävästi hoidettu sairaita.

Pakolaisleiri

► Karjalan Sivistysseura on julkaisemassa loppusyksystä kirjan Kyminlinnan pakolaiskeskuksen asukkaiden elämästä 1922–1939.

► Kirja on toimitettu Timo Tervosen käsikirjoituksen perustuen.

► Kirjaa on tarkoitus kuvittaa valokuvilla pakolaisten elämästä. Karjalan Sivistysseuran hallussa on jonkin verran aineistoa.

► Jos teillä on lisää valokuvia tai muuta itäkarjalaisiin pakolaisiin vuosina 1918–1922 liittyvää aineistoa, niin ottakaa yhteyttä seuran varapuheenjohtajaan pekka.vaara@hotmail.com tai puh. 0400 501726.

muutoin terveet aikuiset saattoivat päästä leirille väliaikaisesti.

Simolinin saaman käsityksen mukaan elämä pakolaisleirillä oli raskasta: aikuiset olivat leirille tullessaan sitoutuneet tekemään palkatta työtä elatustaan vastaan. Lastenkasvatus seimessä ja pakolaiskansakoulussa oli hyvin ankaraa.

– Tervonen kertoo hyvinkin traagisista ihmiskohtaloista. Toisaalta yhteisö vallien sisällä oli tiivis, ja ihmiset elivät yhdessä niin iloissa kuin suruissa.

Toimitustyön myötä Simolinille selvisi paljon uutta, esimerkiksi lähes kaikki nuoren valtion pakolaishuolto-organisaatioihin liittyvä oli uutta asiaa.

– On ollut kiehtovaa perehtyä siihen, miten pakolaisten olot on täällä aikoinaan järjestetty. Aiheeseen perehtyminen ja Tervosen pohdinnat ulkopuolisuuden kokemuksesta ovat olleet erityisen kiinnostavaa luettavaa tänä kesänä käydyn vilkkaan pakolaiskeskustelun rinnalla, hän sanoo.

Simolin myöntää, että työn alussa häntä hieman jännitti. Tervosen käsikirjoitus oli yli 700-sivuinen, eikä hän oikein tiennyt, mistä toimitusprosessi pitäisi aloittaa.

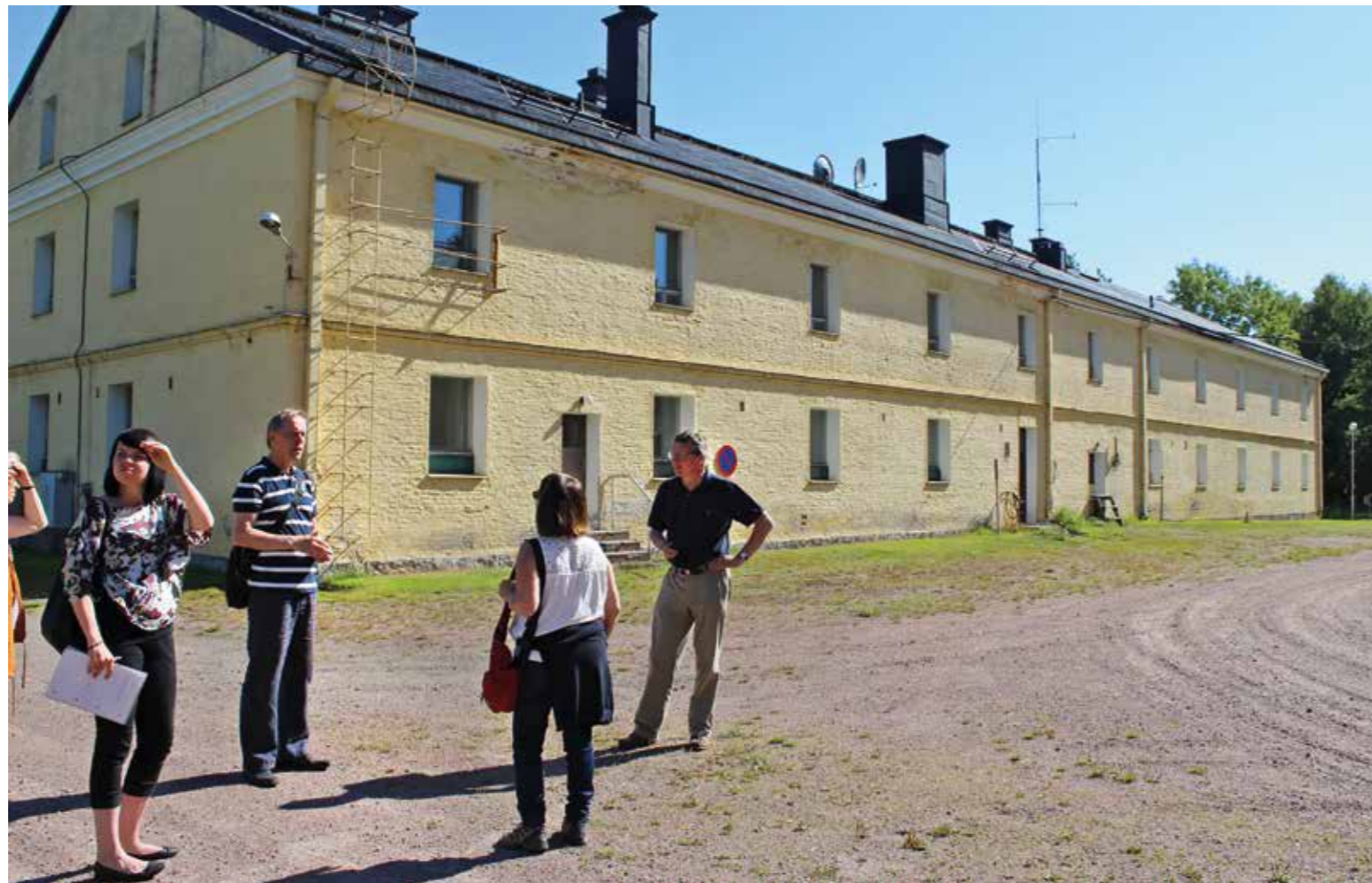
– Hommaan pääsi kuitenkin nopeasti kiinni, ja onnistuimme **Pekka Vaaran** ja **Tuulikki Hallan** kanssa pilkkomaan ison projektin sopiviin osatavoitteisiin ja yhteistyömme toimi hyvin. Laaja dokumentti päätettiin rajoittaa käsittelemään vain Kymminlinnaa. Pois rajautuivat siis Maikkulaan ja sotaan sijoittuvat tapahtumat, joskin niitä hyödynnettiin epilogissa. Kirjan pituutta ajatellen tämä oli hyvä raja.

Kyminlinnan pakolaisleiriä voi paikan päällä nähdä vain mielikuvituksen kautta. Jonkin verran ovat apuna vanhat valokuvat, joita tuolta ajalta on säilynyt. Alue hakee nykyisin itselleen uutta roolia. Linnoituksen kunnosta huolehtivat Museovirasto ja Senaattikiinteistöt. Tosin niillä on hyvin niukalti rahaa alueen ylläpitämiseen.

Kunto oli välillä romahtaa pahastikin, mutta vuonna 1936 Museoviraston edeltäjä Muinaistieteellinen Toimikunta aloitti linnoituksen kunnostamisen. Esimerkiksi pääportti oli tuolloin kokonaan romahtanut. Sotien jälkeen linnoituksen kehittämiseen ei riittänyt voimavaroja, mutta 1970-luvulla vallirakenteita alettiin taas kunnostaa. Sen jälkeen aluetta remontoitiin vuosina 1982–1993 ja kymmenvuotiskaudella 2002–2012.

Maisemanhoidosta huolehtivat nykyään kesäisin lampaat. Rannikkotyöstön varuskuntana alue toimi vuosina 1950–2005. Sinne oli sijoitettu Haminan Rannikkolinakkeiston ja sittemmin Kotkan Rannikkopatteriston ja Kotkan Rannikkoalueen varuskunta. Alueelle on rakennettu useita tuohon aikaan tarvittuja halleja ja varastoja. Vanhasta ajasta kertovat ainakin porttien pielissä sijaitsevat vartiokopit, jotka ovat varsin kookkaita kivirakennuksia. Ne ovat peräisin 1800-luvun alkupuolelta.

Myös kaksi suurta sotilaskasarmirakennusta on rakennettu 1800-luvulla. Ne on

Kyminlinnassa käynnin jälkeen Timo Tervosen käsikirjoitusta on kiinnostavaa lukea uudelleen. Jäi, miten pieni isompikin valli oikeasti oli. Kasarmeja tarkastelevat myös opas Kari Kuusisto sekä

Yksityiskohdista Oona Simolinin (vas.) mieleen Eeva-Kaisa Linna ja Pekka Vaara.

Puolustusvoimien aika näkyy kasarmirakennuksen seinään kiinnitetystä laatasta.

pilkottu sisältä pieniin varusmiesten tupiin sekä keittiöön ja ruokailutiloihin. Itäkarjalaisten pakolaisten aikaan rakennuksissa oli suuria saleja, joissa pakolaiset asuivat.

Lastenlääkäri **Arvo Ylppö** kävi tiivistä paikalla katsomassa pakolaisten terveydentilaa ja ohjeisti, että lapsiperheet on saatava pienempiin tiloihin, koska yhdessä

isossa salissa taudit tarttuvat helposti ihmisestä toiseen.

Itse Arvo Ylppö ehdotti myös seimen eli päivähoitopaikan rakentamista lapsille. Kouluikäisille oli myös koulu, jossa oli kolme luokkaa ja kaksi opettajaa. Vuonna 1936 oppilaat siirtyivät Kyminlinnan yleiseen koululaitokseen.

Viime aikojen vilkkainta toimintaa linnoituksessa oli, kun Pietarin kuvataideakatemia eli Repin-instituutti järjesti muutama vuosi sitten kuvataideopetusta parin vuoden ajan.

Lisäksi Kymen Autobiiliikerho on vuokrannut käyttöönsä entisen autohallin. Kotkan matkailutoimi järjestää alueelle tilauksesta opastettuja käyntejä.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

Lähteet:

Ahto Sampo, Kaakkois-Suomen vanhat maalinnoitukset. Helsinki 1974.
Airola Olli, Kymenkartanon linnoitus – Kyminlinna. Porvoo 1970.
Korhonen Martti ja Vangonen Galina, Suvorovin linja – Vanhan Suomen linnoitusketju. Kotka 2009.
Sola Jukka: Kyminlinnan pakolaisleiri 1922–1939. Jyväskylä 1979.
Tirronen Uolevi, KotPsto – Kotkan Rannikkopatteristo 1918–1993. Jyväskylä 1994.

Kyminlinnan punatiilinen lounaisportti on nykyisin jyhkeä ja kaunis, kun sitä on kunnostettu 1900-luvulla useaan otteeseen.

Vallit Kyminlinnan ympärillä eivät olleet aikoinaan kovin korkeat, mutta ne lienevät eristäneet alueen tehokkaasti muusta maailmasta.

Romanaisen talon suomalaissyntyinen emäntä tulee karsinasta, joka on pirtin alla. "Kosina", jolla näkyy pielus, oli Vienan Karjalassa suosittu loikomapaikka.

Tältä näytti Inhan aikana Vienan Karjalan valtatie Tšenajärveltä Kivijärveen.

Helmenpyytjä lautallaan avaa kuoria.

I. K. Inha oli Vienan kuvaaja vailla vertaa

Armoton köyhyys löi vastaan kaikkialla, kun Into Konrad Inha ja matkakumppaninsa Kustaa Fredrik Karjalainen 10. huhtikuuta 1894 mieli täynnä odotusta ylittivät rajan ja saapuivat Latvajärvelle.

Daniel Nyblinin kuva I. K. Inhasta on kuvattu vuonna 1890.

Vienaa oli koetellut edellisenä vuonna kato ja mieronnielle joutuneita oli tullut vastaan jo Suomen puolella. Katastrofitunnelmat eivät estäneet matkalaisia ihastelemasta pienten pirttien siisteyttä, joka poikkesi Suomen puoleisten savupirttien sotkuisuudesta. Eräässä talossa tuli vastaan sokea **Miihakali Perttunen**, tunnettu runonlaulaja, jonka kuuleminen jäi vähiin, kun ovensuuhun kertyneiden kerjäläisten valittaminen ajoi matkalaiset kohti Vuokkiniemeä, runokylän keskusta.

Kylä ei heitä kuitenkaan miellyttänyt, Karjalaisen mukaan "ei ollut juuri hauskanäköinen", pellot olivat märkiä ja veteliä. Kestikievarin kaunis **Tanjakaan**, jonka ulkonäkö miellytti herroja, ei saanut heitä kylässä pysymään.

Seuraava etappi oli Jyväälähti, josta löytyi mainio asunto Romanaisen talosta. Talon viehättävä emäntä **Jenni Maria Hauru**, nyt jo leski, oli lähtöisin Oulusta, vienäläiseen laukkukauppiaseen viehätynyt kahden kulttuurin tuntija. Talosta tuli matkalaisten tukikohta viiden kuukauden ajaksi.

Matkaan. I. K. Inha lähti matkakumppaninsa K. F. Karjalaisen kanssa viisi kuukautta kestäneelle matkalleen Vienan Karjalaan huhtikuussa 1894 mukanaan painavaa kuvauskalustoa. Matkan tarkoituksena oli täydentää **Elias Lönnrotin** ja kumppaneiden keräämää vanhaa kansanrunousaineistoa ja tallentaa kuvin 1800-luvun lopulla huo-

nosti tunnettua Vienan Karjalaa, jota ei ollut aiemmin juuri valokuviin ikuistettu.

Inhan matkan rahoittajina olivat Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka antoi stipendin "sanastollisia tutkimuksia ja runotähteiden keräilemistä varten Vienan Karjalassa" sekä Atelier Apollon omistanut **K. E. Ståhlberg**. SKS oli myöntänyt avustuksen myös Karjalaiselle. Hänen päätehtävänsä oli tutkia karjalan kielen sanastoa ja lauseoppia.

Vienassa liikuttiin yksin ja yhdessä, Inha tallentaen kamerallaan lähikyläiden maisemia, rakennuksia ja ihmisiä sekä Karjalaisen keskittyen karjalan kieleen. Inha haaveili löytävänsä jotakin, mikä olisi jäänyt edellisiltä keräijiltä huomaamatta; "edes yksinäinen erämaan honka". Inha oli tutkinut karttaa ennen matkaa ja silmään oli iskenyt Pistojärven seutu, josta aiemmin oli saatu laihalaisesti saalista. Inhan oli vaikea uskoa, että alueella oltaisiin niin "runotaitamattomia" ja siksi sinnekin perukoille oli kulku matkalla suunnattava.

Matkakumppanin merkitys selvisi aina Inhalle omilta retkiltä palattuaan. Toveri oli suuriarvoisen tärkeä viihtymisen kannalta, samoin Jyväälähdessä ollut tilapäinen koti.

Arkangelin kuvernöörin suositus- ja matkakirjeet takasivat matkalaisille kielirikkyä ja saattajat korvausta vastaan. Kyytirahan suuruus oli määritelty kilometreittäin ja saattajien määrä matkan pituuden mukaan. Pidemmällä reiteillä piti olla viisi saattajaa, muutoin riitti

kolme. Paikoin lukutaidottomat asukkaat suhtautuivat pumakoihin epäluuloisesti.

Majoitus löytyi helposti, vastaanotto oli yleensä ystävällinen. Enonsuuhun kun mentiin, oli Varahvontta kuvitellut, että koko Vienan Karjalan suurin talo ottaisi heidät avosylin vastaan. Olihan niin käynyt muinoin Lönnrotillekin. Toisin kävi, porrassäässä sadetta pitänyt isäntä ei edes heitä huoneisiin käskenyt. Muualta oli matkalaisten majaa haettava.

Kiimasjärvellä Inha piti majaa Ryysän talossa. Ryysä oli tarmokas mies, vertaistaan vailla oleva sanankäyttäjä, joka hallitsi taloan kuin patriarkka. Inhan ja Karjalaisen hän nolasi julkisesti ivaamalla heidän virallista matkakirjettään. Ryysä halveksi vanhoja loruja, joita Inha kokoili.

Inha selitti perin pohjin, miksi runoja suuressa maailmassa niin kovassa arvossa pidettiin, ja ryhtyi lukemaan Kalevalaa talon isännälle ja tämän pojalle. Kävikin niin, että kuulijat kiintyivät siten runoihin, että unohtivat kaiken muun, kuuntelivat suurella mielenkiinnolla Kullervo-runoa, vetistelivät sen loppua, älyivät Väinämöisen kanteleensoiton ja naureskelivat Väinämöisen touhuille virsikkään Vipusen vatsassa.

Kielimestari Varahvontta. K. F. Karjalaisen tehtävänä oli käydä läpi koko Lönnrotin sanakirja. Piti siis löytää "kielimestari", jonka kanssa sanaston voisi tarkistaa ja

Ikönimaalari näkee Karjalan naivistisena

Vanhassa karjalaisessa kulttuurissa on jotain hyvin kiehtovaa ja taianomaista. Alpi Ikäheimonen haluaa ikuistaa ainoalaatuisen tunnelman naivistisiksi kuviksi. Uusinta tuotantoa on maalaus, jossa laukku-kauppias matkaa tiellä pullea sumtša selässään.

Tampereen naapurissa, Ylöjärven Siivikkalassa asuva **Alpi Ikäheimonen** uskoo jonkinlaiseen kohtaloon ja johdatukseen. Hänen mielestään ei ole pelkkää sattumaa, että hänen pihaansa ajetaan pitkin Laatokantietä. Nykyinen omakotitaloalue on entistä karjalaisten evakojen yhteislaidunta. Ylöjärvi taas on yksi

pirkanmaalaisista kunnista, nykyään kaupunki, minne kaukolalaisia sijoitettiin sodan jälkeen.

Ikäheimonen ei itse kuulu entisiin kaukolalaisiin. Osa hänen sukujuuristaan on Karjalassa, mutta toisaalla. Ikäheimosen isoisän äiti **Bertha Kjälström** piti aikoinaan Elisenvaaran asemaravintolaa Kurkijoella. Se oli siihen aikaan Suomen suu-

rimpia asemaravintoloita. Siitä on jäljellä valokuvia. Kuvista näkyy, kuinka upean vanhan rakennuksen ravintolasali on sisustettu kauniisti, valtavat palmut ja huonekukset luovat hienoa tunnelmaa.

Yhdessä valokuvassa Ikäheimosen äiti, 6-vuotias **Inga-Lill Kjälström**, ojentaa kukkakimpun asemarakennuksen pihalla Ruotsin kuninkaalle, **Kustaa V:lle**

(1858–1950). Kuningas oli vallassa vuosina 1907–1950 ja teki virallisen vierailun Suomeen vuonna 1925. Matkallaan hän kävi seurueineen myös Laatokan Karjalassa.

– Kuningas oli ihmetelty, että miten pikkuinen tyttö puhui niin hyvin ruotsia syvällä Karjalassa. Tietenkin hän puhui, kun perhe puhui ruotsia kotonaan, Alpi Ikäheimonen kertoo.

Elisenvaara oli tärkeä rautateiden solmukohta Sortavalan lounaispuolella. Sen kautta kulki Karjalan rata Viipurin ja Sortavalan välillä. Lisäksi sieltä erkanivat radat Lappeenrantaan ja Savonlinnaan. Paikka muistetaan ehkä parhaiten siitä, että koko Suomen sotahistorian tuhoisin lentopommitus sattui asemalla 20.6.1944.

Bertha Kjälström muutti jo vuonna

Valamon luostarin kursseilla saatujen oppien mukaan Alpi Ikäheimonen aloitti runsas vuosi sitten naivististen Karjala-kuvien maalaamisen. Monet työt esittävät kohtaamista tiellä. Laukunkantaja kuuluu hänen uusimpiin teemoihinsa.

Alpi Ikäheimonen on piirtänyt koko ikänsä ajan, mutta ikonien maalaamisen hän aloitti kymmenisen vuotta sitten. Karjala-kuvatkin hän tekee ikonitekniikalla.

1936 Tampereelle ja perusti ensin hotelli Seurahuoneen ja sen jälkeen perheyhtiönä toimineen ravintola Seurahuoneen. Tanssiravintola Seurahuone sulkeutui vasta hiljattain seuraavien omistajien pitkään jatkamana.

Toiset Ikäheimosen juuret ulottuvat Saksaan, mistä isoäidin isä muutti diplomaatiksi Pietariin. Isoäiti syntyi Pietarissa ja oma äiti Viipurissa, minne perhe oli saapunut Venäjän vallankumousta pakoon. **Bambergien** suku muuttui Suomessa **Paatsjoki**-nimiseksi ja Kjälströmin suku **Kaltioksi**.

Näihin mielenkiintoisiin sukutaustoihin uppoudumme Alpi Ikäheimosen kansa vasta kahvipöydässä, sillä heti taloon saavuttuani kävelemme ympäri huoneita, joiden seinillä riippuu paljon venäläissyntyisen taiteilijan **Wladimir Krupinin** maisemamaalauksia sekä **Nikolai Šcerbakoffin** tauluja.

Myös entinen autotalli on muuttunut vuosien varrella asuinhuoneeksi, ja sen seinät täytyneet ikoneista. Niitä Ikäheimonen on maallannut asiaankuuluvalla munatemperatekniikalla kaikkiaan parikymmentä noin kymmenen vuoden aikana.

Naivististen karjalaiskuvien maalaamisen Ikäheimonen aloitti samalla ikonitekniikalla noin vuosi sitten. Maalari kaipasi tiukasti säännellyn ja erittäin kurinalaisen ikonimaalaamisen rinnalle jotakin sellaista, jossa voisi käyttää vähän enemmän omaa luovuuttaan ja mielikuvitustaan. Nyt kuvia on valmiina maalauksina jo kymmenen.

Mitä ilmeisimmin Ikäheimonen sijoittaa uusiin Karjala-kuviinsa mielellään munkkeja ja tsasounia siksi, että hän on opiskellut ikoninmaalausta Heinäveden Valamon luostarissa **Alexander Wikströmin** johdolla.

– Taulut ovat kunnianosoitus Valamon luostarin hienolle munkkiveljeskunnalle, maalari kertoo.

Rukoushuoneet saattavat näyttää katsojasta tutuilta, eikä se ole ihme, koska niihin on haettu aitoa mallia karjalaisuutta käsittelevästä kirjallisuudesta. Pöydältä löytyy **Pertti Virtarannan** teoksia, **Martti Haavion** *Viimeiset runonlaulajat*, **Hannu Sarralan** *Runojen ja kuvien Karjala* sekä paljon muuta. Kirjat ovat omistajansa löytöjä antikvariaateista.

– Katselen kirjojen valokuvia ja sommitelen niistä saamani ajatukset maalaukseksi, jolla on oma tarinansa kerrottavanaan.

Kuvat ovat usein hiukkasen humoristisia ja jostakin syystä melkein aina kohtauksia tiellä. Yhdessä työssä näkyy tsasounan ja kirkonmiehen lisäksi Ikäheimosen talon pihalla oikeasti vieraita – ja vieläpä erittäin ponnekkaasti – haukkuva lapinkoira Mosku. Lisäksi valkoinen kissimirri on päässyt useaankin työhön.

Tuorein maalaus on kuva vialaisesta laukkukauppiasta matkoillaan. Rajakarjalaisen kanteleensoittajan **Pedri Šemeikan** ja vanhojen jousikotaitureiden hahmot ovat kiinnostaneet Ikäheimosta viime aikoina niin paljon, että hän hahmottelee parhaillaan kuvaa, jossa on muskantteja. Lisäksi sommitelmaan kuuluu pöytä ja sen päällä samovaari.

Alpi Ikäheimosen kuvien teemat ovat syntyneet niin, että hän on selailut paljon karjalaisuudesta kertovaa kirjallisuutta. Hän merkitsee muistiin mielenkiintoiset kuvat ja yhdistelee niistä tuokiokuvia omiin teoksiinsa.

Alpi Ikäheimosen karjalaiskuvat kielivät piilotetusti myös tekijänsä ammattitaidosta. Hän on rakennusmestari ja työskennellyt muun muassa rakennusalalla ja piirrellyt paljon esimerkiksi omakotitalojen ja kesämökkien piirustuksia. Ehkäpä siksikin taideteoksiin tulee rukoushuoneita tai komeita karjalaistaloja vähän kuin automaattisesti.

Ikonien tekijän pitää olla hyvä piirtäjä. Ikäheimonen oli taitava piirtäjä jo lap-

senä. Hän voitti Tampereen koululaisten piirustuskilpailun 12-vuotiaana. Myöhemmin hän teki pilapiirroksia lehtiin, muun muassa tamperelaiseen *Aamulehteen*. Hänen olisi tehnyt mieli jopa lähteä opiskelemaan ammattitaiteilijaksi, mutta isä oli aikoinaan ajatusta vastaan.

– Ihan hyvä, että meni näin. Taiteilijana ei Suomessa kovinkaan moni pysty itseään elättämään. Isäkin sanoi, että taiteilijan ammatti on hyvä, mutta ei sillä perhettään elätä.

Yhtään työtä ei Ikäheimonen ole vielä myynyt. Hän sanoo, ettei ole raskinut. Sen sijaan hän on teettänyt töistään painokuvia, joista osa on postikortteja ja osa kehystettyjä seinälle ripustettavia kopioita maalauksista. Niitä voivat muutkin ostaa.

Valamon luostarin johtaja, arkkiman-

driitta **Sergei** innostui taannoin Ikäheimosen naivistisista karjalaiskuvista ja antoi siunauksensa postikorttien myymiselle luostarin Tuohus-myymälässä.

Myös Suomen ortodoksinen kirkkomuseo on tilannut niitä myyntiin. Mahdollisesti kortteja voi myöhemmin ostaa muualtakin.

Karjala ei ole Alpi Ikäheimoselle pelkkää mennyttä historiaa. Hän on käynyt lukevansa kertoa eri puolilla Venäjän Karjalaa. Hänen mielestään Tverin Karjalan kylät sekä esimerkiksi Kuujärven ja Aunuksen seutu ovat uskomattoman kauniita vesistömaisemineen ja idyllisine kylänraiteineen. Vienaan pääsy kiinnostaa juuri nyt kovasti.

Kansainväliseen saunaklubiin kuulu-

nen on vienyt Ikäheimosen mustiin kylihin ympäri karjalaiskylä. Lisäksi hiitolais-taustaisen appiukon, **Pauli Salmelaisen**, mukana reissaten muun muassa Lahdenpohjan piiriin nykyisin kuuluva Hiitola ja Käkisalmen kaupunki ovat tulleet tutuiksi.

– Ihailen suuresti Pauli Salmelaista, joka on jo 85-vuotias ja ajaa yhä omalla autollaan vaikka rajantakaiseen Karjalaan. Hän on käynyt entisessä rakkaassa kotikylässään Hiitolassa yli sata kertaa rajojen avauduttua parikymmentä vuotta sitten.

Ikäheimonen jatkaa perehtymistään karjalaisuuden ytimeen monin erilaisin tavoin. Aineistoa Karjalassa riittää melkein kuin vettä pohjattomassa kaivossa.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

Aunuksen kirjastossa tapasivat aunukselainen kirjailija Nikolai Zaitsev (vas.), tukholmalainen muusikko Elin Pöllänen ja nurmoilainen kirjailija Ivan Savin.

Kutsuvieraana Nurmoilan festivaaleilla

Ruotsissa asuva taiteilija Eila Pöllänen vei joukkonsa Brendojev-festivaaleille Nurmoilaan. Tässä hän kertoo, mitä onnistuneella, mutta voimia kysyneellä matkalla tapahtui. Kutsun hän sai Ivan Savinilta jo alkukesästä.

Kun ystävänä Ivan Savin soit- ti minulle eräänä varhaiskes- sän päivänä, ymmärsin, että hänen asiansa oli tärkeä; ei- hän Karjalasta turhanpäiten soitella. Ivan kertoi minulle tulevan syys- kuun Brendojev-festivaaleista, että ne tänä vuonna järjestettäisiin hänen omassa pik-

ku kylässään Nurmoilassa, ja että minua odotettiin kunniavieraksi.

”Miक्सipä en tulisi, huudahdin innoisani. ”Olenkin taas ollut Brendojevin runojen lumoissa ja sävellelyt niitä pitkin kevättä!” Vielä en tiennyt, että vuoden runofestivaali oli omistettu Nurmoilan omalle runonie- kalle, Ivanille itselleen, ja että tämä ”kadai-

man kanzan poigu” täyttäisi 75 vuotta.

Kerroin Ivanille, kuinka ”Kadajik- ko”-runoelman Zvezdan Nast’oin surkea kohtalo askarrutti mieltäni. Oliko nuoren tytön teloituskäsky tullut itseltään Man- nerheimilta? Mitä paha nuori tyttö oli ehtinyt tehdä, että hänet niin julmalla ta- valla surmattiin?

Ilosilmäiset karjalanmatkajat kotimat- kalla. Karjalan Avun henkilöt vasemmal- ta: Eila Sirkka, Jouni Simonen, Karin Nor- din, Eila Pöllänen, William Lord, Elin Pöl- länen ja Raisa Rigonen. Kuvan otti Kalle Korhonen Joensuun rautatieasemalla.

nen ja Joensuusta kuljettajaksi Jouni Si- monen. Autoa lainattiin Karjalan Avulta, kulttuuriyhdistyksemme monivuotiselta yhteistyökumppanilta. Matka Nurmoilaan oli toteutumassa.

Köröttelemme kohti Aunusta lahjattava- roiden puristuksissa, väsyneinä ja jäsenet jäykkinä. Olimme lähteneet matkalle Tuk- holman satamasta keskiviikkoiltana ja koh- ta elämme jo perjantaita. Jokaisen tiekuo- pan kohdalla auton takaosa kolisee epäi- llyttävästi. Toivoa torakahtamiseen ei ole.

Mielemme piristykseksi olemme har- joitelleet Ivanille tekemääni uutta laulua. Sen sävel on Elinin mielestä lempeä kuin Laatokan vesi ja muistuttaa Ivania. Vertaus huvittaa minua. Ehkäpä musiikki kannat- telee hyvin tekstiä, missä Ivan sulosanoin kuvailee maataan ja kansaansa. Auton pi- meydessä ajattelen Ivania, joka on useita kertoja tuonut meille opettajia karjalan kielen kursseille Ruotsiin.

Kaikki he ovat kokeneet samat Karjalan teiden rasiutukset. He ovat laulun arvoisia jokainen, tuumin mielessäni. Havahdun hirveään ryhmädykseen. Kuljettajamme on kiertänyt taitavasti tien syvänteitä, mut- ta nyt auto kallistuu pahaenteisesti mon- tun suuntaan.

Samalla iso kenkäpussi pyörähtää nuok- kuvan Eila Sirkkan niskaan, itse vyörähdän sukelluksiin tavaroitten sekaan. ”Hirveä on meno karjalaisilla teillä!” periruotsalainen Karin huokailee omien tavarakassiansa uu- menista. ”Laatokka on sitten tuossa oikeal- la!”, kuskimme informoi tienreunapuskiiin ja pimeyteen viittoillen.

Vielä Aunuksen koulun numero 2 piha- sa William hieroo univelkoja silmistään. Meidät ohjataan luokahuoneeseen, jos- sa penkkirivien silmäparit tarkastelevat meitä ujon uteliaina. Kun Elin ja William esittävät islantilaista lauluaan, on ujuos jo tipotiessään. Takapenkin oppilas pyy- tää Raisa-tulkkimme yhteiseen tanssiin, musiikin rytmi ja laulun ilo pursuilevat ilmoille luokan ikkunoista ja ovenraoista.

Kerroin, kuinka tyttärelläni Elinillä oli ollut itkua äänessä, kun hän ensimmäis- tä kertaa lauloi urheasta työstä, ja kuin- ka hänen poikaystävänsä William Lord ihastui kertosaakeeseen ”Kadajikko, madal, kurju kadajikko...” ja lauloi sitä itseksensä milloin missäkin. Puhelinkeskustelusta syntyi ajatus, että nuoret lähtisivät Kar-

jalaan esiintymään ja tutustumaan siellä asuviin nuoriin.

Matkan järjestely eteni hitaasti, mutta keskiviikkona 2. syyskuuta olimme lähtö- valmiina. Tukholmasta seuraamme liittyi kaksi Ruotsinsuomalaisen Kulttuuriyhdis- tyksen jäsentä, Eila Sirkka ja Karin Nor- din, Helsingistä tulkkimme Raisa Rigo-

Aunuksen lastenkodissa tunnelma on yhtä tiivis ja sydämellinen, yhteislaulua ja spontaania molemminpuolista esiintymistä. Osoitteita vaihdetaan, puhutaan sekaisin englantia, suomea ja karjalaa. Vanhan kitarani lupaan lahjoittaa soitosta kiinnostuneelle uudelle ystävällemme, joka ylpeänä näyttää meille osaamansa kitaransoinnut.

Lauantaina 5. syyskuuta Ivan esittelee uutta kirjaansa ”Minä mustan” Aunuksen kansallisessa kirjastossa. Kirjaesittelyn yhteydessä esiinnyimme kaikki kolme, Elin, William ja minä.

En ole uskoa korviani, kun kuulen viertäni Williamin kaunista karjalan kieltä. ”On minulla vävy-poika mieltä myöte... ja hyväoppinen”, ehdin ajatella. Esiintymisemme jälkeen kirjastonhoitaja näyttää minulle pientä kellertynyttä vihkosta. Kansikuvasta minulle hymyilee nuori tyttö, Zvezdan Nast’oi.

Sunnuntaiaamuna Nurmoilan koivut pirsaroivat edellisen yön sateesta. Onneksi aurinko on jo varhaisesta aamusta lähtien tarmokkaasti kuivattanut Otsajärven rantatietä. Somasti järvi kimaltelee timanttina keskellä kylää.

Kylän läpi kulkevan rantatien varrelle valmistellaan ohjelmapisteitä, vastapäisen talon seinälle on ilmestynyt valkoinen lakana, jossa lukee: ”Täs synnyinrannan minun alku.” Ilmassa henki suuren juhlan odotusta ja jännitystä. Minäkin alan valmistautua.

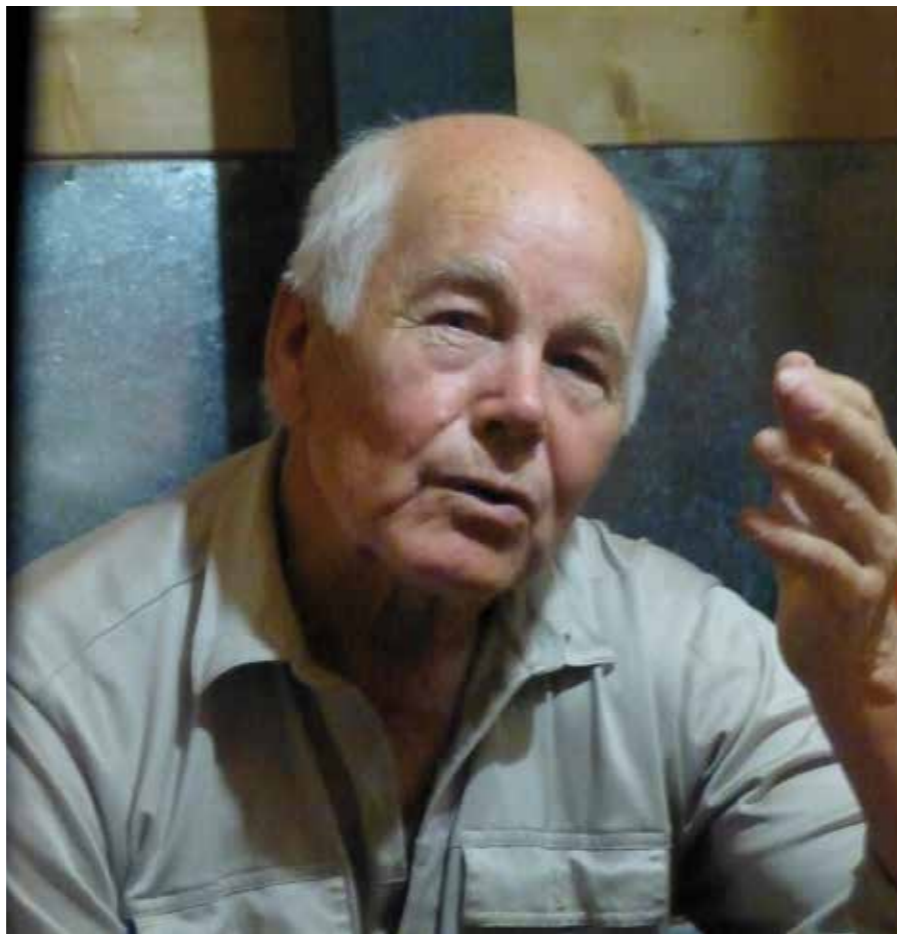
Keskipäivällä Nurmoilan kylänraitilla on jo vilinää ja vilskettä: tutkitaan työpa-joja, käsitöitä, työkaluja, nautitaan musiikista ja tanssiesityksistä, käydään kirja- ja piirakanmyyntikojuissa.

Tietä on runsas kilometri, mutta sitä kuljetaan tuntikaupalla; tuttavien kun pitää tervehtiä, vaihdella kuulumisia, maistella kylän antimia. Ostan kaksi tukevaa marjakoria, Karin kantaa autuaan näköisenä matokääröä, Elin on löytänyt savikukkopillin.

Päänäyttämöllä viimein kuuntelemme Ivanin runoja, puheita pidetään, vuoden ansiokkaat kirjoittajat palkitaan. Ivan saa kukkia ja onnitteluja, uuden laulummekin hän saa nyt kuulla.

Iltarusko värittelee Nurmoilan kylämaisemaa, kun hyvästelemme Ivanin ja muut ystävät. Emme kuitenkaan sano ”Hyvästi”, sanomme ”Tapaamisiin”, sillä matka ystävän luo, olkoonkin pitkä ja vaivalloinen, on aina yhtä mieluinen.

EILA PÖLLÄNEN

Kirjailija Ivan Savin juhli Brendojev-festivaalin myötä omia 75-vuotispäiviään.

Nurmoilla oli Suomen miehittämänä vuosina 1941-1944. Tähän taloon majoittunut Olavi Paavolainen kirjoitti Nurmoilassa teostaan Synkkä yksinpuhelu.

Elokuinen lauantai vei innokkaat retkelle Rovaniemelle

Karjalan Sivistysseuran Kemin alaosasto tarjosi jäsenilleen lähiretken. Suunnistimme elokuun viimeisenä lauantaina Rovaniemelle. Pieni bussi oli täynnä innokasta väkeä ja sumuinen aamu kirkastui matkan edetessä. Perillä Rovaniemellä aurinko jo helli meitä lähes kesäiseen tapaan.

Ensimmäinen tutustumiskohteemme tuossa ”Pohjolan jätkien kaupungissa”, oli Norvajärvellä sijaitseva saksalaissotilaiden vaikuttava hautapaikka. Yli kaksituhatta sankarivainajaa on koottu mahtavaan graniitti-mausoleumiin.

Kohde on todella vaikuttava paikka kauniin järven rannalla, suurten petäjien katveessa!

Seuraavaksi käännettiin rattaat Arktikummin eteen, missä hyvät kahvit juotuamme muistelimme täällä vietettyä Heimojuhlaa. Tutustuimme vieressä olevaan Metsähallituksen Pilke-näyttelyyn. Näyttely kertoi kaiken puusta, aina metsästä mitä erilaisimpiin tuotteisiin.

Tuli kokeiltua monenlaista vekotinta, **Simokin** tohti kiivetä metsäkoneen ohjaamoon.

Noh, sisätiloissa sen käynnistämisestä ei tullut mitään. Saihan kuitenkin tuntea kerroksia ylempänä, vastaavaan koneeseen tietokonemallinnuksella.

Pilke-näyttelystä siirryimme kätevästi, tiet kun ovat tasaisia, Metsämuseoon tutustumaan Pohjolan elinkautisten työympäristöön, työtapoihin, työkaluihin ja elintapoihin. Kannolta vesitien varteen, uuttaen jokisuulle ja tehtaisiin.

Kaikki vaiheet on koottu yhteen kämppien, saunojen, uittopirttien sekä varastojen näyttelyalueeseen. Suppealla alueella on koko kuva siitä, miten pohjoisen hyvinvointi on luotu.

Päivämme oli kulunut jo pitkälle, joten ajoimme napapiirille aterioimaan, missä hyvä ruoka ja jutustelu veivät oman aikansa. Jälkiruuksi nautittu kahvi virkisti mielet vahvistaen meitä jo alkavalle kotimatalle.

Linja-autossa, vaikka pienessäkin, tunnelma kyllä nousee! Ja varsinkin silloin, kun on karjalaisten kanssa matkalla.

Päivämatkat ovat monelle meistä ihan riittäviä, kas, kun keski-ikämmekin kohoaa jo varsin korkeaksi.

Toiveissa on, että vielä teemme päivämatkoja, sillä kohteita riittää lähiympäristössä. Kiitokset kuljettajalle ja matkatovereille. Toivottavasti muistomme karttuivat riittävästi.

MARTTI J. TAKALO

Kemin alaosaston retkeläiset kävivät tutustumassa Norvajärvellä sijaitsevaan saksalaissotilaiden vaikuttavaan hautapaikkaan. Yli kaksituhatta sankarivainajaa on koottu mahtavaan graniittimausoleumiin.

Nuori Karjala lopettaa toimintansa

Petroskoissa 22 vuotta toimineen Nuori Karjala -järjestön hallitus on päättänyt lakkauttaa toimintansa. Taustalla on järjestön saama määrittely ulkomalaiseksi agentiksi Venäjällä.

Nuori Karjala on käynyt oikeutta asiasta. Oikeus päätti 7. syyskuuta pitämässään istunnossa, että Nuoren Karjalan saama ulkomaisen agentin status säilyy. Järjestöä uhanneet lähes 7000 euron sakot sen sijaan raukesivat.

Synnä agenttilistalle joutumiseen lienee Nuoren Karjalan YK:lta saama rahallinen tuki. Järjestön puheenjohtaja **Alina Chuburova** sanoo, että suunnitelmassa on uuden samannimisen Nuori Karjala -järjestön perustaminen, mikä sille löytyy puheenjohtaja.

– Tänä vuonna voisimme jo ”haudata” Nuoren Karjalan kyyneleet silmissä. On jo sovittu, että joulukuussa Petroskoissa pidämme Ropivo-etnoillatsun ja kutsumme siihen kaikki Nuoren Karjalan ystävät, hän kertoo.

Nuori Karjala on toiminut Čičiliusku-nukketeatterin taustajärjestönä, mutta teatteri jatkaa edelleen toimintaansa normaalisti.

Nuori Karjala on Karjalassa jo kolmas kansalaisjärjestö, jota Venäjän viranomaiset pitävät ulkomaisena agenttina.

Nuoren Karjalan lisäksi agenttilistalle ovat päätyneet ympäristöjärjestö Spok ja oikeusjärjestö Sojuz, jotka ovat sen vuoksi jo joutuneet lopettamaan toimintansa.

”Nuori Karjala on Karjalassa jo kolmas kansalaisjärjestö, jota Venäjän viranomaiset pitävät ulkomaisena agenttina.”

Irja Viirto täytti 85 vuotta

Irja Viirto (o.s. Denisov) täytti 85 vuotta Vihdissä heinäkuussa. Syntymäpäivää juhlivat syntymäpäiväsankarin mukana hänen lapsensa, lastenlapsensa, lastenlastenlapsensa sekä joukko sukulaisia, ystäviä ja tuttavvia.

Irja on kotoinen Tollonjoelta, mistä hän nuorena tyttönä siirtyi perheensä mukana Suomeen vuonna 1944. Irja on Vuokkiniemi-seuran perustajajäseniä ja hän on antanut paljon arvokasta tietoa ihmisistä ja elämästä Tollonjoella ja Vuokkiniemessä. Vuokkiniemi-seuran tervehdyksen toi **Asmo Kallio**.

Runolaulu-akatemia omaksi yksikökseen

Juminkeko-säätiön tutkimuslaitoksesta vuodesta 2010 Kuhmossa toiminut Runolaulu-Akatemia on itsenäistynyt omaksi tutkimusyksikökseen. Sen johtajana jatkaa musiikkitieteen tohtori **Pekka Huttu-Hiltunen**.

Runolaulu-Akatemian tehtäviin kuuluu runolaulun sekä muiden, erityisesti itämerensuomalaisen laulun ja soiton muotojen tutkimus-, tallennus- ja niihin liittyvä pedagoginen kehittämistoiminta. Se toimii yhteistyössä kotimaisten ja ulkomaisten alan yliopistojen sekä tutkimuslaitosten kanssa ja voi toteuttaa niiden kanssa yhteisiä hankkeita.

Runolaulu-Akatemia harjoittaa myös julkaisutoimintaa sekä järjestää alansa seminaareja ja toimii muullakin tavoin toimialansa asioiden edistämiseksi.

Yhteistyö Juminkeon kanssa jatkuu edelleen ja Juminkeon arkisto on säätiön ja Runolaulu-Akatemian yhteisarkisto.

Syri ja Holmström alustivat Vaasan heimotapaamisessa

Vaikka ihmiselämä on lyhyt, ehtii sen aikana tapahtua paljon ja vieläpä mitä uskomattomimpia asioita. Vuokkiniemi-seuran heimotapaamisessa Vaasassa kuultiin, millaisia vaiheita kertyi kahden vuokkiniemäläissyntyisen ihmisen taipaleelle. Henkilöt olivat **Aino Hartikka** ja **Kirill Lipkin** sekä heidän perheensä.

Vuokkiniemi-seuran syksyn heimotapaamisen vieraina olivat kirjailija Salme Syri, joka luennoi vienankarjalaisen pakolaisen tarinaa sekä diplomi-insinööri **John Holmström**, joka kertoi Lipkin-veljesten laajasta liiketoiminnasta Vöyrillä ja sen ympäristössä.

Historian virrassa nuo kaksi ihmistä elivät hyvin erilaisessa ajassa. Kirill Lipkin kävi jo vuosina 1867–1883 kulkukauppaa isänsä kanssa Vöyrin ympäristössä. Aino Hartikka taas joutui lähtemään pakolaiseksi suomalaisten sotilaiden mukana sodan päätyttyä 1940-luvulla.

Salme Syri on kertonut sukunsa tarinaa kahdessa romaanissaan *Missä koti muamoseni?* ja *Kahleissa kylmän maan*. Niissä jokaista yksityiskohtaa ei ole kuvattu dokumentaarisesti eli täsmälleen sillä tavalla kuin se on oikeassa elämässä ollut. Faktata kuitenkin on, että kirjailijan äiti syntyi Vuokkiniemen Tollonjoella, minne hänen isänsä oli saapunut Muhokselta, Oulujoikilaaksosta, noin vuonna 1920.

Henrik Hartikka löysi vaimokseen tollonjokilaisen **Maria Rettijevan** ja elämä sujui hetken aikaa hyvin. Ajat muuttuivat **Stalinin** vainojen alettua, ja Henrik päätyi päättämään päivänsä itse. Maria koetti olla sisukas ja hoitaa kaikki asiat yksin. Kun suomalaiset sotilaat tulivat Tollonjoelle 1940-luvulla, he elivät aikansa sovussa paikallisten kanssa. Kun sotilaat lähtivät, oli kyläläisten viisainta poistua heidän mukanaan, sillä kylään olisi ollut liian vaarallista jäädä. Sen osoitti jo ”omien” öinen tulitus, josta Marian perhe pelastui vain täpärästi.

Niin taakse jäi myös **Aino**-tyttären rakastettu ja lapsen isä **Aleksander Rekin**, joka oli joutunut sotilaaksi Venäjän armeijaan. Rintamalta oli tullut jopa tieto

miehen kaatumisesta, mutta Aino ei sitä koskaan uskonut. Myöhemmin osoittautuikin todeksi, että mies on elossa, mutta Ainon elämä jatkui nyt Pohjanmaalla, missä pakolaisperhe pääsi asumaan äidin serkun luokse.

Tätä omaa taustaansa vasten Salme Syri sanoo ymmärtävänsä nykypäivän pakolaisten tilannetta. Toisaalta häntä kummastuttaa, ovatko olot heidän omissa maissaan todella niin huonot, että heidän on tultava Suomeen asti.

– Pakolaisten pitäisi päästä tekemään jotakin täällä Suomessa, vaikka pienemällä palkalla kuin muut. Jos itse hyväksyy työn tekemisen vaikka ruokapalkalla, niin hänen pitäisi saada tehdä töitä, Syri pohtii.

Työn kautta sai myös liikemies Kirill Lipkin aikoinaan arvostetun aseman Vaasan seudulla. Hänen liiketoimensa saivat vauhtia, kun vuonna 1859 tuli laki, joka salli kyläkauppojen perustamisen. Lipkin perusti kauppiaita eri puolille Pohjanmaata. Hänen avukseen saapui sukulaisia Vuokkiniemestä, **Göran**-veli ja muita suvun kotikylästä Iutalasta.

John Holmström on jäljittänyt Lipkinien taustoja ja saanut selville aika paljon asioita. Maalaiskauppojen perustamisen lisäksi Lipkinit vaikuttivat myös esimerkiksi puhelinlinjojen saamiseen kyliin. Vaasan puhelin yhdistys on perustettu vuonna 1882 ja on Suomen vanhin. Lisäksi Kirill Lipkin hankki nahkurinverstaan, meijerin ja höyrysaahalaitoksen.

Holmström on myös jäljittänyt mai-sema- ja perinnepostikortteja, joita hän löysi Internetin kauppapaikasta. Korttien laidassa luki teksti ”Förlag: Bröderna Lipkin”. Holmström on runsaasta aineistostaan huolimatta sitä mieltä, että tutkittavaa riittää vielä lähes loputtomasti.

AILA-LIISA LAURILA
Teksti ja kuvat

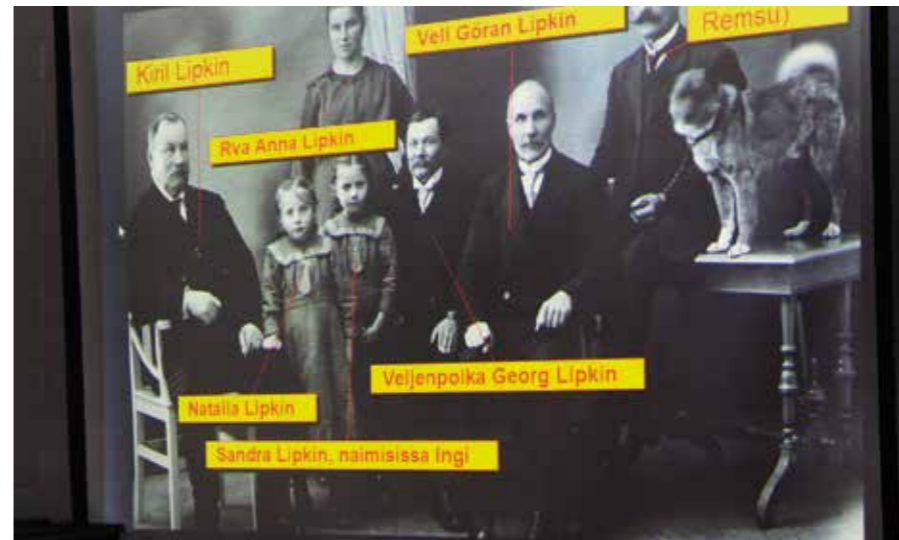
Vuokkiniemi-seuran syksyn heimotapaaminen järjestettiin Vaasan Karjala-seuran tiloissa Ajurinkadulla lauantaina 19. syyskuuta.

Kari Rapo (vas.) on toiminut Vaasan Karjala-seuran puheenjohtajana jo 19 vuotta. Vuokkiniemi-seuraa johtaa Jyrki Mäkelä, joka esittelee Kirill Lipkinistä alustaneen John Holmströmin yleisölle.

Salme Syri on romaaneissaan sekoittanut faktaa ja fiktiota. Heimotapaamisessa hän kertoi, miten asiat ovat oikeassa elämässä menneet.

Veljekset Kirill ja Göran Lipkin perhekuvasa, johon on merkitty, kuka kukin oli.

Huipputaidetta esillä Valamon luostarissa

Suomalaisten ja ulkomaisten kultakauden mestareiden kristillisaiheisia teoksia on esillä Valamon luostarissa avatussa näyttelyssä *Mestarin jälki II* ensi kevääseen eli huhtikuun loppuun asti.

Suomen kultakauden mestareiden rinnalla harvinaisilla kristillisaiheisilla töillään ovat edustettuina kansainväliset huiput, kuten **Rembrandt, Salvador Dalí, Andy Warhol, Marc Chagall** ja **Pablo Picasso**.

Salvador Dalíta on esillä mm. hänen tunnetun *Santiago el Grande* -maalauksensa mukainen mestarin itsensä tekemä grafiikan työ. Pablo Picassolta nähdään mm. Kristuksen kasvoja esittävä litografia *Corrida*.

Näyttelyssä on esillä kiinnostava taidehistoriallinen arvoitus, marsalkka **Mannerheimin** lankomiehen **Louis Sparren** kesken jäänyt triptyyppi. Teos kuvaa evakkoon joutumisen ja sodan hätää. Se oli ilmeisesti tarkoitettu sijoitettavaksi jonnekin merkittävälle paikalle, mutta sota muutti suunnitelmat.

Helene Schjerfbeck on esillä vaikuttavalla teoksellaan *Ylösousemus*, joka on esityö Ruotsinpyhtään alttaritaluun. Myös **Maria Wiik, Hugo Simberg, Akseli Gallen-Kallela, Eero Järnefelt, Juho Rissanen** ja monet muut merkittävät suomalaiset taiteilijat ovat esillä harvinaisilla kristillisaiheisilla teoksillaan.

Mestarin jälki II on esillä Valamon luostarissa Heinävedellä 30. huhtikuuta 2016 asti.

Mangassa pyhitettiin tsasouna

Tsasounan korjaustyö on valmistunut Präsän piirin Mangan kylässä. Neitsyt Marian syntymälle pyhitetty rukoushuone on entisöity entistä kauniimmaksi. Moni matkaaja on nähnyt tsasounan kulkiessaan Impilahden ja Präsän välistä tietä.

Karjalan Sanomat kertoo, että restaurointityöt kestivät maaliskuusta syyskuuhun tänä vuonna. Tsasouna rakennettiin 1700-luvun loppupuoliskolla ja se on kulttuuriperintökohde.

Karjalan Kaiku soi 75-vuotisjuhlassa

Karjalaa voisi sanoa kuorolaulun kotimaaksi. Tämän määritelmän antoi professori **Reijo Pajamo** juhlapuheessaan Karjalan Kaiku -kuoron 75-vuotisjuhlassa syyskuun lopussa Tampereella.

Pajamo vertasi 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun suomalaista kuoroinnostusta Viron laulavaan vallankumoukseen. Venäjän hallitsijalle haluttiin osoittaa omaa voimaa, vahvuutta ja halua itsenäisyyteen. Laulujuhlia pidettiin niin Viipurissa, Terijoenalla kuin Sortavalassakin.

– Kuorolauluharrastus levisi Sortavalan ja Jyväskylän seminaareista opettajien mukana kaikkiin pieniin kyläihin, hän sanoi.

Lauluharrastuksen merkitys muuttui, kun Suomi menetti suuren osan Karjalaa. Karjalan Kaiku ry. perustettiin Tampereella vuonna 1940. Talvisodan jälkeen se aloitti toimintansa Tampereen Karjala-seuran sekakuoron nimellä.

Kuoron syntysanat lausui tulisieluinen karjalainen **Annikki Vilpponen**. Ensimmäisenä kuoronjohtajana toimi **Pekka Alopaeus** vuosina 1940–43. Kuoroon ilmoittautui peräti 120 laulajaa. Kuoron nimi lyhennettiin Karjalan Kaiuksi vuonna 1945, jonka jälkeen kuoro sai oman lipun vuonna 1950.

Karjalan Kaiku aloitti itsenäisenä yhdis-

tyksenä vuonna 1955. Miesten vähennyttyä kuoro on toiminut naiskuorona vuodesta 2007 alkaen. Sen vahvuus on noin 25 laulajaa ja jäsenmäärä noin 30 henkeä. Kuoro on osallistunut Sortavalan laulujuhliin tänä kesänä ja vuonna 2012.

Juhlassaan kuoro esitti muun muassa kansanlauluja sekä muutama vuosi sitten järjestetyn sävellyskilpailun satoa. Laulajavieraana oli **Raita Karpo**. Ansoituneita kuorolaisia palkittiin ja **Ritva Surakka** sai Karjalan liiton kultaisen ansiomerkin. Myös paikallisen Radio Musan vetäjä, jaakkimalaistaustainen **Pentti Teräväinen** sai ansiomerkin.

Kuoronjohtaja **Markku Haaviston** ura Kaiun ohjaajana päättyi 75-vuotisjuhliin. Hän siirtyy uusiin tehtäviin ja muuttaa pois Tampereelta. Kuoro on jo hakenut uutta johtajaa.

Karjalan Kaikua vuosia johtaneelle Markku Haavistolle 75-vuotisjuhla oli viimeinen yhteinen esiintyminen kuoron kanssa. Ritva Surakka sai Karjalan Liiton kultaisen ansiomerkin.

Julia on teräskontie

Ilmoittautumisaikaa seuraavana päivänä juostavaan Teräskontie-kilpaan on jäljellä viisitoista minuuttia, mutta **Julia** ottaa tilanteen päättäväisen rauhallisesti. Vielä kerran puhelu **Katja**-ystävänsä kanssa ja sitten nettiin rekisteröitymään.

Aamulla sataa kuin saavista kaataen, mutta tässä kisassa sillä ei ole mitään merkitystä. Osa juoksusta kun menee soraomontun pohjalla olevassa lätäkössä rypien, niin mitäpä sateesta.

Teräskontie-kisa juostiin Iljan päivän praasniekan aikaan Ponkalahdessa. Kostamuksessa asuvat veljekset **Dmitriy** ja **Igor Ivanov** saivat talvella ajatuksen vaativasta juoksusta, joka poistaa ylimääräistä adrenaliinia sekä samalla antaa mahdollisuuden

tutustua uusiin mukaviin ihmisiin.

Kisa oli ensimmäinen tämän kaltainen koskaan Karjalassa järjestetty kilpailu. Piti selvittää, millaisia lupia ja sopimuksia tarvittiin, mistä löytyisi rahoitus, miten markkinoida tapahtumaa. Varmoja veljekset olivat vain siitä, että kisa saa suuren suosion.

Kisalle oli keksittävä nimi. Veljesten juuret ovat Karjalassa, siispä nimen tuli olla karjalankielinen. Katsottiin **Kalevalaa**, päädyttiin karhuun, metsän kuninkaan, joka edustaa voimaa, kestävyyttä ja kauneutta. Dmitriy ja Igor asuvat lähellä rautamalmikaivosta, siitä syntyi ajatus teräksen käytöstä kilpailun nimessä.

Ponkalahti valittiin kisapaikaksi, koska

Teräskontie-kisaa käytiin autonrenkaiden pomppien, riippuvia hiekkasäkkejä ja kaadettuja puita metsässä väistellen, suota ylittäen ja kuralätäkössä matalalle viritettyjä rautalankaesteitä uimalla alittaen.

siellä on vanha soraomonttu, jota saattoi kisassa hyödyntää. On paljon myös haastavia mäkiä ja läheisen järven rannalla pelto,

joka sopii mainiosti leiripaikaksi. Luonto ympärillä on kaunis.

Teräskontie-kisa houkutti paikalle 75 kilpailijaa. Siinä juostiin kolmen kilometrin mittainen matka miesten sarjassa, naisten sarjassa ja sekajoukkueina. Radalla ei vain juostu tasaisella, vaan kiivettiin jyrkkää soraomontun rinnettä (köysiä apuna käyttäen), autonrenkaissa pomppien, riippuvia hiekkasäkkejä ja kaadettuja puita metsässä väistellen, suota ylittäen ja kuralätäkössä matalalle viritettyjä rautalankaesteitä uimalla alittaen.

Julia ja Katja saivat joukkueeseensa kolme entuudestaan tuntematonta nuorta miestä ja selvisivät hammasta purren maaliin saakka.

Dmitriy ja Igor haaveilevat, että ensi vuonna tämä ekstreme-juoksu on viisi kilometriä ja että kisasta tulee jokavuotinen ja kansanvälinen.

Antipinit kokoontuivat sukunsa sijoille Pirttilahden. Perillä nautittiin eväät.

Sukutapaamisista tuli Veralle harrastus

Idea **Antipinien** sukutapaamiseen syntyi tammikuussa, kun Vuokkiniemen vanhainkodilla elävän **Irja Materon Tatjana**-serkku, joka on Antipinien sukua Louhesta, tuli vierailulle.

Vuosikymmenten takaiset muistot heräsivät eloon, kerrottavaa riitti puolin ja toisin, iloittiin ja naurettiin, yhdessä pohdittiin ketkä sukulaiset vielä ovat hengissä ja mitä kenellekin kuuluu.

Ajatus siitä, että paljon sukulaisia on vielä löydettävissä, johti sukupuun laatimiseen. Puhelinnumeroita ja osoitteita vaihdettiin, Skypessä keskusteltiin, internetistä etsittiin, *Oma Mua* -lehden kautta kyseltiin sukulaisia.

Suomen puolelta **Asmo Kalliolta** löytyi paljon tietoa Antipinien suvusta. Tiedot jälkeläisistä alkoivat hahmottua. Irjan tytär **Vera Guzovskaja**, joka asuu Suomessa, keräsi tietoja yhteen. **Jura**-pojan vaimo **Leena** kirjasi paperille, sukupuun alkoi saada muotonsa.

Sitten syntyi ajatus tapaamisesta. Veran pikkuserkku Uralilta ehdotti ”tavallisia juhlia”. Irja Matero, omaa sukuaan Antipina, on lähtöisin Pirttilahdesta, jossa on vielä pystyssä yksi suvun rakennus. Miksi ei siis mentäisi sinne juhlimaan?

Juhlat järjestettiin Petrun päivän aikaan. Pirttilahden matkattiin Vuokkini-

men rannasta viidellä veneellä. Sukua tuli kaikkialta: Uralilta, Pietarista, Louhesta, Kalevalasta, Petroskoista, Kostamukselta, Kontupohjasta, Ruotsista, Suomesta.

Moni sukulainen oli käynyt Pirttilahdessa edellisen kerran 40 vuotta sitten, varsinainen kotitalo oli siirretty Vuokkiniemeen 1970-luvun alkupuolella.

Kaikkien hämmästykseksi ”mummon talo” oli edelleen olemassa ja siistissä kunnossa.

Pihamaalla nautittiin kalasoppaa, kalmismaalla käytiin muistamassa tuonilmaisiin siirtyneitä, osa vieraista yöpyi suvun vanhoilla mailla.

Veran ideoina nuorille näytettiin, miten kylässä ennen elettiin. Talon seinustalle nostettiin vanhoja huonekaluja ja osaajia istutettiin kehräämään, karsimaan, verkkoa kutomaan ja kirveen vartta veistämään.

Päivän tapaaminen ei riittänyt kaikkien kuulumisten vaihtamiseen. Vera järjestääkin seuraavan sukutapaamisen ensi kesänä, paikkana on Smötkyn Riikon talo Pirttilahdessa.

Jutun kokosi **Eeva-Kaisa Linna** sukutapaamisen ideoineen Vera Guzovskajan ja juhla järjestelyistä vastanneen **Julia Filippovan** kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta.

Maša Filippova kerää Vuokkiniemen jutut talteen

Pekan-Homan-Oleksein-Jouhkon-Jormin-Kormilan-Miikkulan-Maria eli Maria "Maša" Filippova, syntyjään Kuzmina, on Haikolan kylän tyttöjä kodista, jossa puhuttiin karjalaa.

Haikolan lapset kävivät aluksi kahdeksan luokkaa koulua Kepalla, jossa asuttiin viikot internaatissa "äitien" hoivissa. Viikonlopuksi tultiin kotiin, usein jalkaisin lähimpään rantaan, jos linja-autoa olisi joutunut odottamaan pitkään. "Ehätämäh" kaikui kutsuhuuto, kun tarvittiin venekyytiä.

Mašan koulunkäynti jatkui Uhtualla ja sitten Sortavalan ammattikoulussa maatalousopinnoissa. Työpaikka löytyi Uhtuan sohvoosista viideksi vuodeksi.

Sohvoosista Maria Kuzminan mieheksi löytyi ponkalahtelainen **Mikko Filippov**, traktorinkuljettaja, jonka äiti on lähtöisin

Venejärveltä ja isä Mölköstä. Heidänkin kotonaan puhuttiin karjalaa – ensimmäiset venäjän sanansa Mikko oppi vasta kouluun mentyään.

Naimisiin pari meni vuonna 1976, siten syntyivät lapset **Julia** ja **Dima**. Jossakin vaiheessa muutettiin työn vuoksi Kostamukseen, jossa nelihenkkinen perhe sekä isoäiti asuivat 16 neliön asunnossa.

Vuonna 1989 lehdessä oli ilmoitus Vuokkiniemi-projektista, jossa lupailtiin hienoja taloja; työtä maataloudessa olisi tarjolla. Ajatus omasta karjasta viehätti, valtiolta saatiin 50 000 ruplaa lainaa ilman korkoa, hankittiin koneita, rakennettiin taloa.

Vuonna 1990 Maša ja Mikko opiskelivat maataloutta Seppälän tilalla Suomessa – Maria ainoana naisena joukossa.

Ortjo Stepanov oli ennustanut rahan arvon romahtavan ja kehotellut luopumaan lainojen maksusta. Maša ja Mikko eivät tätä jääneet odottamaan vaan maksoivat lainansa viimeistä kopeekkaa myöten takaisin pankille.

Sittemmin maanviljelys ja karjanhoi-

to ovat jääneet, Vuokkiniemessä on pysyissä mukava talo, jossa voidaan majoittaa vieraita.

Nykyisin Mikko tekee töitä Vuokkiniemessä kalanviljelylaitoksella. Maša oli viimeiset pari vuotta kulttuurityöntekijänä, hoiti museota ja veti kylällä opastuksia. Museossa työskennellessä hän järjesti ja toimitti näyttelyaineistoa yleisöä puhuttelevammaksi ja informatiivisemmaksi.

Kulttuuri on ollut tärkeä osa Marian elämää, aina on löytynyt kuoro, jossa laulaa. Nykyisin Maša kuuluu maineikkaaseen Kataja-ryhmään, johon kuuluvat naiset ovat esiintyneet yhdessä jo viitisentoista vuotta. Viimeiset viisi vuotta ryhmää on ohjannut Uhtuan kansallisteatterin entinen ohjaaja **Valentina Saburova**. Hänen johdolla on joukko on harjoitellut ja hionut esiintymisiä, ensimmäisiä tansseja opetettiin tuntikausia, jotta kaikki sujuisi toivutulla tavalla.

Kaikkien suureksi suruksi Valentina on hiljattain jättänyt Kataja-ryhmän ohjaamisen, sillä jatkuva kulkeminen Uhtuan ja Vuokkiniemen välillä kävi raskaaksi. Uusi ohjaaja olisi tärkeä löytää.

Oman perheen juurien tutkimisesta oli tullut Mašalle tärkeää jo aikaisemmin, laatikoissa tallessa olevat vanhat paperit ja äidin muistikuvat kiinnostivat. Perheen muutettua Vuokkiniemeen Maša kiinnostui kuuntelemaan kylän ihmisten tarinoita.

Mielessä oli kytenyt pitkään ajatus, että olisi korkein aika tallentaa kyläläisten muistikuvia.

Karjalan Sivistysseura ja Vuokkiniemi-seura olivat yrittäneet löytää myös Vuokkiniemestä vetäjän Viisasten kerhoille eli Paginkanzu-kokouksille, kuten niitä Karjalan puolella kutsutaan.

Kun ehdotin Mašalle tehtävää, oli hän sitä mieltä, että "taivas on kuullut häntä". Maša on nyt saanut tallennuslaitteen ja ryhtyy keräämään talteen paikkakuntalaisen muistitietoa. Hän on myös lupautunut tekemään kokoamastaan tiedosta kirjallisia tuotoksia, jotka aikoinaan kuvitetaan ja jaetaan Karjalan Sivistysseuran nettisivuilla.

EEVA-KAISA LINNA

Sohvoosista Maria "Maša" Kuzminan mieheksi löytyi aikoinaan ponkalahtelainen Mikko Filippov, traktorinkuljettaja, jonka äiti on lähtöisin Venejärveltä ja isä Mölköstä.

Hääpari eli Olga Karlova ja Pekka Suutari. Patvaska oli Santeri Lesonen. Pieni sade ei haitannut häjjuhlia Venejärvellä.

Hiät rajalla

Syyskuun alussa vietettiin häitä, joissa toisensa saivat vienankarjalainen kielentutkija **Olga Karlova** ja professori, Itä-Suomen yliopiston Karjalan tutkimuslaitoksen johtaja **Pekka Suutari**.

Olga Karlova on lähtöisin Vuokkiniemestä, hänen mukaansa maailman parhaasta paikasta, "jossa kivetkin kumarretaan". Olga on tullut vuosien varrella sivistysseuralaisille tutuksi monien kielikurssien vetäjänä ja karjalan kielen oppikirjojen tekijänä. Pekka Suutarin juuret ovat Impilahdella, hänen tutkimusalaansa on etnomusikologia.

Kahden maan rajalla kohtasivat nykyaika ja mennyt aika. Pari vihittiin ensin Kuhmossa Lentiiran kirkossa, josta hääseurue siirtyi Vienan Karjalan puolelle aluksi Vuokkiniemeen ja sitten Venejärvelle.

Juhlassa olivat sopusoinnussa karjalaiset perinteet, paikalliset tavat, nykyaika, kaupunkilaiset ja kylän rahvas. Häissä oli runsaasti iloista mieltä, elävää kyläläisten juhlamenoa ja karjalan kieltä. Luontokin oli mukana juhlinnassa: äkkiä alkoi sade ja ukkosen jyry ja hetken kuluttua taas paistoi aurinko ja taivaan väritti upean kaunis sateenkaari.

Karjalaisia häätapoja noudatettiin tilaisuuteen sopivaan tahiin. Nerokkaan patvaskan eli **Santeri Lesosen** johdolla tapahtui kosinta karjalaiseen tapaan, morsiamen katsominen, kun kaaso **Natalia Antonova** nosti antilaan huivia, sekä sulhasen kehumisen. Kun liitto oli patvaskan hoitamana solmittu, luettiin suojausloitsu "Aijan rautaisen rakennan", joka turvaa siirtymisen sulhastaloon ja häiden vieton.

Etualalla kisailmassa Arto Rinne, Santeri Lesonen sekä hääpari Olga Karlova ja Pekka Suutari.

Näin saatettiin sulhasväki ja morsiamen heimokunta yhteen. Ja Venejärvellä kyllä juhliittiin. Pelimannina toiminut muusikko ja toimittaja **Arto Rinne** houkutti häävien monenlaiseen tanssiin; kyykkäpeliin heimokunnat opasti **Jevgeni Karakin**. Venejärvellä käytiin myös kylän tsasounassa, jossa saatiin yllättäen taiteilija **Vitali Dobrinin** soittamaan kelloja.

Tuore pariskunta on asettunut elämään Joensuuhun. Siellä Olga jatkaa Karjalan nimitystä koskevan väitöskirjansa tekemistä ja Pekka johtaa Karjalaan liittyvää tutkimusta.

Karjalan Sivistysseura ja *Karjalan Heimo* -lehti onnittelevat lämpimästi!

Taideleiriläiset muovailivat savesta erilaisia hahmoja.

Suomalaisvieraat puettiin tyypillisiin karjalaisiin asuihin. Tytöt saivat myös hiusnauhat ja läheisellä niityllä koristeltiin nauhoilla koivu, joka on hyvän onnen, kauneuden ja voiman symboli.

Kyynärpäitä myöten Karjalan kulttuurissa

Yhdessä tehtyjä keramiikkahirviä, perinneleikkejä ja musiikkiesityksiä. Kuinka onnistuu kahden tavallaan samankaltaisen, mutta kuitenkin hyvin erilaisen kulttuurin yhteistyö, ilman yhteistä kieltä? Tällaiseen seikkailuun lähti Helsingin kuvataidekoulun ryhmä kesäkuun alussa suuntanaan Karjalan tasavallan Petroskoi.

Toisena osapuolena olivat paikalliset kuvataidekoulu ja konservatorio. Karja-

lan Sivistysseura Suomessa ja Venäjän federaation sekä Karjalan tasavallan kulttuuriministeriö tukivat yhteistä taiteellista vuoropuhelua sekä taloudellisesti että sisällön kehittämisessä.

Projekti tiivistyi taideleiriin, jonka aikana suomalainen ryhmä pääsi tutustumaan eri ohjelmanumerojen kautta venäläiseen taiteeseen, historiaan ja kulttuuriin ylipäätään.

Taideleirin teemana oli 180-vuotias *Kalevala*, vaikka käytännössä teema tuli itse

leeposta enemmän esille vanhoihin kansanperinteisiin ja -tapoihin tutustumalla.

Viisi päivää kestäneen leirin aikana ohjelmaa oli runsaasti ja aikataulu tiivis. Emme aina olleet itse venäjän kieltä taitamattomina perillä siitä, mitä seuraavaksi tapahtuu, mutta paikallisten perässä päädyimme aina mitä erilaisimpiin tapahtumiin mukaan. Päivien aikana tuli käveltyä huomattavia määriä, ja Petroskoin kaunis kaupunki alkoi tuntua tutulta.

Pääsimme tutustumaan paikalliseen taidekouluun ja kuvataidekasvatukseen Petroskoin lasten taidekoulussa. Monet asiat yhdistävät suomalaista ja karjalaista kulttuuria, mutta esimerkiksi juuri kasvatusta, vaikkapa kuvataiteesta, tekee selvän eron kotimaahamme.

Pieniä hirvipatsaita tehdessämme käytimme levytekniikkaa ja noudatimme tarkasti koulun keramiikanopettajan, koulun johtajan **Aleksandr Belousovin** näyttämiä työvaiheita.

Omassa koulussamme Suomessa meidän tehtävämme olisi ollut keksiä työvaiheetkin itse, eli tekniikan sijaan tehtävässä olisi keskitytty kokeiluun ja luoviin ongelmanratkaisuihin. Tällaisten eroavaisuuksien konkreettinen havaitseminen oli mielestäni yksi matkan kiinnostavimmista ja antoisimmista asioista.

Kalle Raution musiikkiopistossa kuu-

limme esittelykierroksen päätteeksi muuttaman koulun oppilaan laulua jazzlinjalta, jonka osastonjohtaja **Jelena Letunovskaja** emännöi meitä koko matkan ajan. Lisää pääsimme nauttimaan musiikkiesityksistä viimeisenä iltana, jolloin matka huipentui vanhahtavassa kellariravintolassa pidettyyn yhteiseen musiikki-iltaan. Konservatorion edustivat koulun parhaat oppilaat, ja heidän laulu- ja soittoesitystensä välissä esiintyi myös yksi meidän ryhmämme jäsenistä kitaransa kanssa.

Erityisen mielenkiintoinen ohjelmanumero oli karjalaisiin kansanperinteisiin tutustuminen. Saimme yllämme tyypilliset karjalaisasut ja tytöt myös hiusnauhat, lähdimme läheiselle niitylle ja koimme siellä itse niitä perinneleikkejä ja -tapoja, joita meille haluttiin esitellä.

Koristelimme nauhoilla koivun, joka

on esimerkiksi hyvän onnen, kauneuden ja voiman symboli, teimme ja vaihdimme voikkaseppeleitä ja leikimme erilaisia leikkejä yhdessä venäläisten lasten ja nuorten kanssa. Lopuksi heitimme kukkaseppeleet jokeen toivoen samalla jotakin.

Jos venäläinen taidekasvatusta eroaa suomalaisesta, niin tämä kansanperinnetuokio tuntui taas olevan aivan toisesta päästä, hyvinkin lähellä suomalaisuutta. Samoin meille esitellyt perinteiset kansansoitimet ja -puvut tuntuivat jossain määrin kotoisilta. *Kalevala* olikin lopulta osuva teema siitä huolimatta, ettei sitä sinänsä leirillä käsiteltykään. *Kalevala*, Karjalan alueella kerätty kokoelma kansanlauluja ja -runoja, kietoo yhteen näiden kahden kansan historiaa ja kulttuuria.

ALVA GRÜNTAL
Helsingin kuvataidekoulun opiskelija

HALLITUKSEN UUTISET

Uusi Sampo jauhaa tietoa

Kalevalan Sampo eli kirjokansi oli Sepo Ilmarisen takoma ihmekone, joka jauhoi Pohjolan väelle rahaa, viljaa ja suola ynnä muita syötäviä ja myötäviä. Karjalan Sivistysseuran avaama uusi Sampo-tietokanta on digitaalinen kirjokansi, joka jauhaa tietoa karjalaisista juuristaan ja sukuhistoriasta kiinnostuneille.

KSS:n arkistoihin on vuosikymmenien saatossa kertynyt paljon tietoa ja materiaalia, joka on ollut tutkijoiden käytettävissä, mikäli he ovat osanneet etsiä oikeista paikoista. Nyt tämä laaja dokumentaatio on koottu yhteen tietokantaan, josta se on kaikkien kiinnostuneiden vapaasti käytettävissä nettipalveluna.

Lisäksi KSS:n aineistoon on saatu täydennystä muista arkistoista ja sukututkijoilta. Aineisto keskittyy KSS:n perinteisille toiminta-alueille Vienan Karjalaan, Raja-Karjalaan ja Aunukseen.

Mies Sammon takana on nuori heimolainen Ville Vaara, historian ja tietotekniikkatieteen opiskelija. Hän on aikaisemmin luonut KSS:n Carelica-kirjastoluettelon, kuva-arkiston sekä nettisivut.

Mitä Sammosta löytyy?

Sampo-tietokantaan on koottu tuhansia dokumentteja mm. seuraavista lähdeaineistoista.

Karjalan Heimosta ja sitä edeltäneistä KSS:n julkaisemista lehdistä on tehty kattava sisällysluettelo ja tallennettu Sampoon ne artikkelit, joiden on arvioitu palvelevan sukututkijoita.

Sampoon on digitoitu Karjalan seurakuntien metrikoita eli ortodoksisen seurakunnan kirkonkirjoja, väestö- ja asutusluettelota ym. alkuperäisaineistoa. Näihin tutustuminen edellyttää käsin kirjoitetun venäjän kielen lukutaitoa.

Sukututkijoilta on saatu heidän tuottamia tutkimuksia, jotka perustuvat kirkonkirjoihin ja muihin lähteisiin. Laajoja tutkimusaineistoja on saatu Irja Rämältä ja Pauli Laukkaselta.

Karttoja löytyy Sammosta koko Karjalan kattavasti, alueittain ja kylittain.

Sampoon tallennetut dokumentit ovat yleisessä käytössä olevissa tiedostomuodoissa (pdf, jpg, png), joten ne avautuvat kaikilla nykyaikaisilla tietokoneilla.

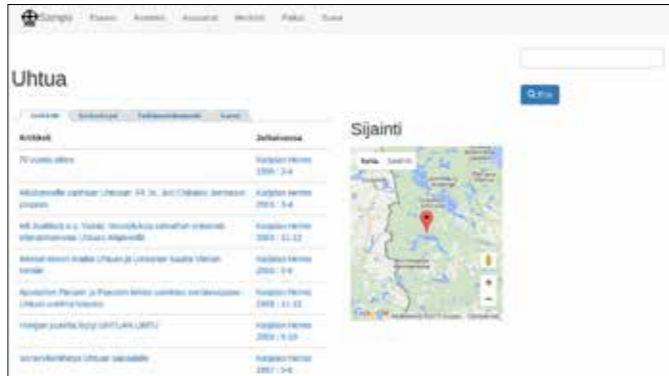
Miten tietoa haetaan Sammosta?

Käyttäjää kiinnostavan tiedon löytäminen Sammosta on pyrittävä tekemään mahdollisimman helpoksi vähemminkin kokeneille tietojärjestelmien käyttäjille. Kaikki Sampoon talletetut asiakirjat on koodattu lähdeaineiston, asiasanan, paikkakunnan, henkilön ja suvun perusteella.

Etsiessään esimerkiksi omaa sukuaan koskevaa tietoa käyttäjä valitsee sukunsa nimen tai sen alkuperäisen karjalaisen nimen ja saa näkyviin sukua koskevat tiedot. Sammossa on myös vapaaseen tekstihakuun perustuva toiminto.

Uutta Sampoa on rakennellut historian ja tietotekniikkatieteen opiskelija Ville Vaara (vasemmalla). Hän on aikaisemmin luonut KSS:n Carelica-kirjastoluettelon, kuva-arkiston sekä nettisivut. Korkeakouluharjoittelija Simonas Noreikis on koko kesän avustanut Sammon materiaalien tallentamisessa.

Tässä pieni näyte ja esimakua, miltä Sampo-tietokanta näyttää.

Mihin Sammon tietoa saa käyttää?

Sammosta löytyvä aineisto on sukututkijoiden ja muiden kiinnostuneiden vapaasti käytettävissä. Sitä voi tulostaa, kopioida ja jaella korvauksetta.

Aineiston osien julkaisemisesta painettuna kirjana, lehdessä tai internet-sivustoilla tulee kuitenkin sopia Karjalan Sivistysseura ry:n kanssa. Aineistoa julkaistaessa tai lainattaessa on lähteenä mainittava Karjalan Sivistysseura, Sampo-tietokanta sekä kyseisen aineiston nimi ja tekijä.

Sampoa taataan jatkuvasti toiminnoiltaan paremmaksi ja täydennetään uudella aineistolla. Joten jos teillä on tiedossa materiaalia tai tietolähteitä, jotka puuttuvat Sammosta mutta joiden pitäisi siellä olla, niin ottakaa yhteyttä Sammon ylläpitäjiin.

Mistä Sampo löytyy?

Sammon kirjokansi avautuu linkistä www.karjalansivistysseura.fi/sampo.

Käyttäjätukea ja opastusta saa Pekka Vaaralta puh. 0400 501726 tai s-posti pekka.vaara@hotmail.com

LAUKUNKANTAJAT

LOKAKUU 2015

Kasino Vuokkiniemeen?

Vuokkiniemi-seuran puheenjohtajan Jyrki Mäkelän juuret ovat, kuinkas muuten kuin Vuokkiniemessä. Hänen isoisänsä Skottilan Jyrki – Suomessa Yrjö Mäkelä – oli syntynyt vuonna 1884 Skottilan termällä. Isoäiti Okahvie Spireintytär, syntytään Loginoff puolestaan oli syntynyt vuonna 1888 Sepäntermällä. Jyrkin isä Paavo syntyi vuonna 1915 Vuokkiniemellä ja oli kuusivuotias, kun perhe muutti Suomeen vuonna 1922.

Jyrki ja Eeva-Kaisa Linna juttelivat karjalaisuudesta Iljan päivän praasniekkamatkalla.

Jyrki Mäkelä ja Eeva-Kaisa Linna miettivät, ovatko heidän isoisänsä voineet kohdata toisensa.

EKL Isoisämme ovat molemmat olleet innokkaita Itä-Karjalan asioiden edistäjiä. Sinun isoisäsi Skottilan Jyrki toimi Karjalan väliaikaisen hallituksen jäsenenä, ”rahaministerinä” vuosina 1919–1920. Samaan aikaan jo aikaisemmin Suomeen siirtynyt isoisäni Iivo Kaukonieni toimi vapauspyrkimyksissä taistelleen heimonsa muonittajana. Mielenkiintoinen ajatus on, että mahtoivatko he joskus vaikka tavata toisensa?

JM Isoisä tuli Suomeen, Laihialle, jo 12-vuotiaana Aleksei Mitron liikkeeseen puotipojaksi itseään elättämään. Hän piti yhteyttä Vuokkiniemeen, meni siellä naimisiinkin. Kun sitten perhe tuli Suomeen lopullisesti, sattui niin, että vianalaislähtöiset, Laihialla työskennelleet kauppiat Tanner ja Manner perustivat pukutehtaan Orismalaan, ja sinne isoisäkin monen itäkarjalaisen tavoin päätyi, tehtaan isännöitsijäksi. Yrityksen tehtyä konkurssin vuonna 1930 isoisä osti osan tehtaasta, joka toimi 1960-luvulle saakka huivivalmistajana.

Orismala oli tuolloin itäkarjalaisten keskuspaikka, jossa monet vianalaiset kohtasivat Mäkelän talossa. Myöhemmin sinne löysivät tiensä Pertti Virtaranta ja muut kansatioteilijät, jotka haastattelivat sekä Yrjöä että Okahvieta, olivathan he Vienan perinteen tallentajia todellisia aarreaittoja.

EKL Okahvie-isoäitisi näyttää kertoneen yhdessä Mari Kyörösen kanssa Virtarannalle hurjia tarinoita veden valtiaasta Vetehisestä, jota piti kunnioittaa ja pelätä.

JM Asuimme isovanhempieni naapureina ja olimme paljon tekemisissä. Isoäiti, joka puhui vain karjalaa, oli hyvä sadunkertojia. Myös isoisä tarinoi mielellään. Kun olin kuusivuotias, suunnittelimme yhdessä kasinon perustamista Vuokkiniemelle. Sinne sitten matkasin ensimmäisen kerran vuonna 2008 isosiskoni kanssa selvittämään kiinnostavia sukuasioita. Tuntui, että oli sivistymätöntä, ettei tuntenut juuriaan. Historia kiinnostaa minua muutenkin. Nykyajan vastukset tuntuvat aika vähäisiltä, kun suhteuttaa niitä siihen, mistä isovanhemmat ja vanhemmat ovat selvinneet. Ja vielä iloisia ja pirteitä.

EKL Vuokkiniemi-seura on vuosien varrella hyvinkin vahvasti osallistunut Vuokkiniemen kylän kehittämiseen. Kirkon rakentaminen oli aikoinaan sellainen saavutus, ettei sille vertaista löydy. Ihailen kirkon päärakentajan Heikki Kyörösen sinnikkyyttä kaikkien vaikeuksien voittamisessa. On hienoa nähdä, että hän edelleen matkustaa praasniekkiaan.

JM Mielestäni Vuokkiniemi-seuran ruohonjuuritason työ

kylän hyväksi ja ihmisten välinen yhteistyö ovat tärkeitä, ja tällaiset yhteydet kannattaa pitää toimivina. Olin nyt kolmatta kertaa praasniekkassa. Minua ilahduttaa, ettei nuorisotäällä karjalaisuuttaan salaile, päinvastoin. Syntyy mielikuva, että karjalaisuus ja karjalainen identiteetti ovat vahvistumassa. Harmillista tietysti, että parhaimman karjalan puhujat ikäännytävät.

Venäjän tiukka talous tuntuu täällä periferiassa, ja työpaikat ovat harvassa. Vaikka kalanviljely tuo jonkin verran työtä, upeita vesistöjä voisi hyödyntää muutenkin. Vesireittejä myöten tehdyt matkat ovat olleet praasniekkäkäytien parasta antia. Uskon myös, että Suomessa ansiotöillä käyvät karjalaiset palaavat takaisin kotipaikoilleen. Isoisäni muisti joka kiven lapsuutensa uimapolusta ja olisi mielellään palannut Vuokkiniemeen, jos aika olisi sen sallinut, enkä usko että tällaiset tuntemukset ovat vain hänelle tyypillisiä.

EKL Aika mielenkiintoisella tavalla Vuokkiniemen praasniekkaan kokoontuu laaja joukko karjalaisuuttaan rakastavia karjalaisia ja suomalaisia.

JM Kylätalossa heille esitellään Vienan historiaa seinätauluin. Vuokkiniemi-seura on koonnut tietoja tähän hankkeeseen. Taulut ovat hyvin informatiivisia ja niissä kerrotaan tiedot sekä venäjäksi että karjalaksi.

Ontsin talo ja aukio ovat praasniekan keskeinen tapahtumapaikka. Vuokkiniemi-seuran kautta olemme muuten onnistuneet selvittämään tämän Ontsin henkilöllisyyden. Yhdessä Vuokkiniemen Remsujen sukuhaarassa oli kuuluisia kaupamiehiä, veljekset Andrei Pavlovits Remsujev eli Ontsi (s. 1838) ja Stepan/Teppana (Vanhalta; s. 1841). Ontsilla oli kauppa Jalasjärven Salon kylässä. Ainakin 20 laukkukauppiasta osti häneltä tavaraa. Tämän kaupan tuhouduttua tulipalossa hän jatkoi kauppa Vuokkiniemessä. Hänen rakennuttamansa talo, ”uusi Ontsi” on säilynyt maailmansotien myllerrysten läpi.

Tällä palstalla keskustellaan Karjalan Sivistysseuraa lähellä olevista asioista.

Onnea Värttinä!

Värttinä-yhtyeen laulajat **Karoliina Kantelinen**, **Susan Aho** ja **Mari Kaasinen** katselevat kuvassa värttinää Uhtuan runonlaulajien museossa. Yhtye kävi kesällä etsimässä innoitusta uuteen musiikkiin sa Vienan Karjalassa.

Matkan kuuluessa yhtyeen jäsenet tapasivat vielä elossa olevia runonlaulajia ja yöpyivät vanhoissa runokylissä paikallisten kodeissa.

Tuloksena syntyi uusi Viena-teemainen levy, joka julkaistiin Juminkeon konsertissa 10. lokakuuta Kuhmo-talossa ja Helsingin Savoyssa 11. lokakuuta.

Värttinän yli 30-vuotisen taipaleen varhaisimmat musiikilliset vaikutteet ovat pohjoiskarjalaisessa perinteessä. Vuosien mittaan ohjelmisto laajentui ja yhtye loi oman tyylinsä, mikä on saavuttanut suosiota ympäri maailman. Nyt siihen tuli vienalaista sävyä.